

Universitätsbibliothek Wuppertal

Pvb. Virgilio Maronis Bucolicorum Eclogæ X, Georgicorum Libri III, Æneidos Libri XII

Vergilius Maro, Publius

Genevæ, M.DC.XXXVI.

Liber II.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-548](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-548)

- A** Memnon. Ideo autem dixit quibus armis: quia Vulcani armis vsus fuisse narratur. *Quales Diomedis equi.* Non debemus eos equos intelligere quos Aeneas sustulit: nec enim congruit, sed de his interrogat, quos sustulit Rhœtio. Quales autē dixit: ac si diceret, nec sic feroces, ut illi à quibus ducebant originem. Diomedes enim rex Thracum habuit equos, qui humanis carnibus vescerantur. Hos Hercules, occiso crudeli tyranno, abduxisse prohibetur: de quibus dicitur supra memorati equi originem ducere. *Immo age.* Vidit specialia cito posse finiri: & contulit se ad generalitatem. *Et à prima die hospes origine nobis.* Id est à raptu Helenæ. Quod quidem Dido, cupit: sed excusat Aeneas. Et dicit ruinam se Troiæ breviter esse dicturum habita ratione temporis, ut, *Suadentque cadentia sidera somnos.* *Insidias Danaum.* Hoc ad favorem Troianorum, ne videantur virtute esse superati. *Casusque tuorum.* Ut eventu Troia corruerit: non fati necessitate.
- B** *Errore, quæ tuos.* Et responsio hunc ordinem sequitur. Nam primo dicit Troiæ ruinam: post errores suos. *Septima æstas.* Per ætates, annos intellige. Nam sic ante Olympiadas computabant. Septem autem esse annos Dido cognouit ex Teucro.

**P. VIRGILII MARONIS
ÆNEIDOS LIBER II.**

C **CONTICERE omnes, intentique ora tenebant:**
I *Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:*
Infandum regina iubes renouare dolorem,
Troianas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai: quæque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui. quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyssi,
Temperet à lachrymis? & iam nox humida cælo
Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.

D *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros,*
Et breuiter Troia supremum audire laborem:
Quanquam animus meminisse horret, luctuque refugit:
E *Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi*
Ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
Instar montis equum, diuina Palladis arte
Ædificant: scælaque intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
Huc deleta virum sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri: penitusque cauernas
Ingentis, uterumque armato milite complent.

F **CONTICERE omnes.** Quia supra dixit, fit strepitus testis. *Conticere autem pro conticere: vnt:* metri causa, vel ratione clausularum. Nec est, ut quidam dicunt, dualis numerus: qui apud Latinos nunquam penitus inuenitur. Et bene omnes addidit. Poterant enim simul quidam, sed non omnes, tacere. *Inuentique oratenebant.* Id est ora intuebantur loquentis, aut immobiles vultus habebant, ut, *Tenuitque inhians tria Cerberus ora.* id est immobilis habuit. Aut tenebant, habebant, ut Terentius, *Nam Andria illi id erat nomen, teneo.* Ideo autem hoc addidit: quia potest quis tacere, nec aduertere. *Inde.* Aphæresis est, pro deinde. *Toro ab alto.* Summus enim semper est pontificalis locus: ut Aeneas ubique quasi sacratus inducitur. Dicitur autem à tortis herbis est torus. *Orsus.* Hic cœpit, alibi finiuit: ut, sic Iuppiter orsus. *Insidias*

A tamēn exitiis ductos, qui includerētur. *Virum*. Pro virorum: qua figura & in prosa veniunt. Dicit sane Plinius in naturali historia hoc in neutro esse faciendum, scilicet propter casuum similitudinem: nisi forte nimia metri necessitas cogat. *Furtim*. Latenter, vnde fures quasi per furtuum tempus, hoc est nigrum, aliquid subripiunt. *Cæcis lateribus*. Pro cæcis lateribus. Aliter autem cæcus homo non videns: aliter cæcum lacus, absconditur & obsecaturum. *Ingentem*. Nonnulli omnia loca concaua dicunt: alii fustes curuos nauium, qui extrinsecus tabulæ adfiguntur cauernas appellant: permansit in metaphora vt intexunt diceret: cauernas sane dicēdo epitheto leuauit tapinosim. *Vterumque*. Vterus est mulierum: nati prægnantis propriè est quem modo ideo dixit, quia dicturus est facta armis. *Aluus*, est quo defluunt sordes: vt Salustius, *Simulans sibi aluum purgari*. Venter qui videtur. *Iouenalis*, *Momani* quoque venter adest abdomini: *tardus*. *Armato milite*. Ex hoste scilicet, & singularem numerum pro plurali posuit.

2 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, diues opum, Priami dum regna manebant:
 Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis.
 Huc se prouecti deserto in litore condunt.
 Nos abisse rari, & vento petisse Mycenæ.
 Ergo omni longo soluit se Teucrisa luctu:
 Panduntur portæ: iuuat ire, & Dorica castra:
 Desertosque videre locos, litusque relictum.
 Hic Dolopum manus, hic seuius tendebat Achilles:
 Classibus hic locus, hic acies certare solebant.

C *Tenedos*. Insula est contra Ilium. Tenes quidam infamatus, quod cum nouerca concubisset, hanc insulam vacuum cultoribus tenuit. Vnde *Tenedos* dicta est. Ideo ergo ait notissima fama. Sic Cicero in Verinis *Tenem ipsam, cuius & nomine Tenedos nominatur*. Insula diues opum. Hic genitiuo iungit. *Statio*, quod rariū est, & a latiuo, *vt satis ostro diues & auro*. *Sinus*. Reductus litoris secellus. *Statio*. Statio vbi ad tempus stant naues: Portus verò vbi hyemant. *Male fida*. Periculosa scopulis, vel à Græcis. Aut minus fida propter periculum nauium: quia statio est, quæ plagiā dicunt: aut certe fida Græcis. *Male*. In nostram perniciem: vt Lucanus de Syrtibus, *Sic male deseruit*. Et hanc significationem raro inuenimus. Sane male fidus non infidus sed minus fidus intelligitur. *Male* enim minutionem habet, non negationem. *Condunt*. Pro abscondunt. *Abisse*. Abisse pro petisse dicimus: sed propter metrum epenthesi facta est. *Mycenæ*. A parte totum, id est Græcia. *Omnis Teucrisa*. Subaudi gens: Et absoluta est elo cutio. *Soluit*. Quasi ante arumnis victi essent. *Panduntur portæ*. Signum pacis est: vt Salustius, *Aperit portæ, repleta arua cultoribus*. *Dorica castra*. Mala est compositio ab ea syllaba incipere qua superius finitus est sermo. Plerumque & cæphaton facit, vt hoc loco. Sane Dorus, Neptuni filius fuit: vnde Dori originem ducunt. *Hic*. Pro illic. *Tendebat*. Tentoria habebat, vt, Et latis tendebat in aruis. *Seuius* *Achilles*. Propter Hectorem tractum. Et talis vbiq̄ue induendus est: vt Horatius, *Tura neque sibi nata*. *Classibus hic locus*. Magis ad equites debemus referre: vt & ortina classēs. Vnde & classica dicuntur. *Hic acies*. Hic exercitus. Legitur & acie. Nam potest vtrumque.

3 Pars stupet innupta donum exitiale Mineræ:
 Et molem mirantur equi: primusque Thymætēs
 Duci intra muros hortatur, & arce locari:
 Siue dolo, seu iam Troia sic fata serebant.
F At Capys, & quorum melior sententia mentis,
 Aut pelago Danaem insidias suspectaque dona
 Præcipitare iubent, subiectisque vrere flammis:
 Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
 SCINDITVR incertum studia in contraria vulgus.

Pars. Figurata, vt Pars in frustra secant. *Innupta*. Quæ nunquam nubit. Nam virgo potest & nubere. *Donum*. *maius* *est* *la* non quod ipsa dedit, sed quod ei oblatum est. *Exitiale*. Periculolum, à Troianis: *Phryasque Thymætēs*. Vt Euphorion dicit. *Priamus ex Arisba filij vatem suscepit*. Qui

cum dixisset quadam die nasci puerum, per quem Troia posset everti: pepererunt simul & Thymœtis vxor & Hecuba, quæ Priami legitima erat. Sed Priamus Thymœtis filium vxoremque iussit occidi. Inde ergo nunc dicit siue dolo: quia iustam causam proditionis habere videbatur. Alij volunt dolo, quo omnes decepti sunt. Sic fata ferebunt. Vt etiam ciues contra patriam sentiant. At Capys. Quidam: non pater Anchisæ. Et bene nec se nec patrem huic cõsilio dicit interfuisse, per quod interitus patriæ imminerebat. Quamquam Æneas quasi obtrektor Priami non adfuit, vt Homerus dicit: Anchises vero propter cœcitatem, vt docet Theocritus. Pelagus: Pro in Pelagus. Subiectisq; vrere flammis. Que, copulatiua coniunctio est, non disiunctiua quæ hic esse debuit, sed Poetarum est, partem pro parte ponere: vt torum pro torue, & volentibus pro volubilibus. Ergo coniunctionem pro coniunctione posuit: vt Saxum ingens voluunt alij, rotarumque rotarum, id est que pro vs. Nam sonantius visum est. Terrebare. Quidam aperire ac scindere accipiunt: alij terrebare simpliciter accipiunt. Incertum. Instabile. Vnde est, Studia in contraria. Sane vulgus magis masculini generis est, quam neutri: quia in vs exeuntia neutra, in r̄ mittunt gentium: excepto pelagus: quod in hoc nomine creauit errorem.

4 Primus ibi ante omnes magna comitante caterua,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul, O miseri, quæ tanta insania, ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaûm? sic notus Vlysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiu:
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturæ que desuper vrbi:
Aut aliquis latet error. Equo ne credite Teucri.
Quicquid id est, timeo Danaos & dona ferentes.

Ante omnes. Aut Perissologia est, dixit Primus. Aut ante omnes, id est videntibus omnibus. Laocoon. Omnia in on exeuntia, tertiæ sunt declinationis: vt Laocoonis, Demophoonis, Hippocoonis. Ardens. Omnis affectus tribus rebus ostenditur, vultu, voce, gestu. Procul. Quid hoc loco procul, vnde primum exaudiri potuit: alij iuxta volunt, vt Serta procul. Quæ tanta insania? Quia insanos est contra se sentire: Dona carere dolis Danaûm? Ordo est, Dona Danaûm: non dolis Danaûm. Sic notus Vlysses? Quod vt ait Homerus, verberatus voluntate: & sub habitu mendici Troiam ingressus, explorauit vniuersa. In ligno. Bene ligno, quasi dissuasor: non simulacro, vt paulo post. Ducendum ad sedes simulacrum. Nam in suauitate vel dissuasione tam sensus quam verba consideratur. Venturaque desuper vrbi. Oppressura ciuitatem. Error. Dolus vt, Et inextricabilis error. Et est figura ab eo quod præcedit, id quod sequitur. Distinguendum sane error: & sic dicendum, Equo ne credite Teucri. Item, Quicquid id est, timeo. Hoc enim melius est.

5 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curuam compagibus aluum
Contorsit, stetit illa tremens, vteroque recusso
Insonnere caus, gemitumque dedere cauerne.
Et si fata deum, si mens non laua fuisset,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.
Troiaque nunc stare, Priamique arx alta maneres.

Hastam in aluum contorsit. Quidam deesse putant aliquid, vt sit sensus, Inclinans se in latus ad ictum vehementiorem contorsit hastam: Nam si latus equi accipias, contrarium erit quod subiunxit Aluum feri. Latus. Quidam inter ventrem & latus percussum intelligunt: multi ita volunt intelligi In latus. Feri. Quadrupedis: ab eo quod toto corpore feratur, vt, pectebatque ferum. Curuam aluum. Plautus masculino genere protulit, quo non vitumur. Percussum sane intelligimus inter ventrem & latera. Vteroque recusso. Pro concusso: præpositio pro præpositione. Causæ cauerne. Græca figura: vt vitam viuere, mortem mori. Fata deum. Fata modo participium est, hoc est quæ Dij loquuntur: vt Statius; Et vocem fata sequuntur. Laus. Modo contraria. Et sciendum læuum cum de humanis rebus, esse cõtrarium: cum autem de cœlestibus prosperum,

A prosperum, vt, Intonuit læuim: quia sinistra numinum, dextra sunt intuentibus. *Fadere*, Dilacerare. *Fœdum* enim tam apud Virgilium, quam apud Salustium non turpe significat, sed crudeliter vt, Sanguine fœdantem quos ipse sacrauerat ignes, Salustius, *Fadi oculi, Stars*. Si stares legeris, maneret sequitur: propter *ἰμπίστολον*. Et est apostropha.

6 *Ecce, manus iuuenem interea post terga reuinctum,
Pastores magno ad regem clamore, trahebant
Dardanida: qui se ignotum venientibus vitro,
Hoc ipsum vt strueret, Troiamque aperiret Achinũ,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrunque paratus,
Seu versare dolos, seu certa occumbere morti.
Vndique visendi studio Troiana iuuentus
Circumsusa ruit, certantque illudere capto.*

B *Manus reuinctum*. Vt, Oculos suffusa Trahebant. Cum festinatione adducebant, vt Conuentus trahit in medios. Et modo *Trahebant* ad ducentium desiderium pertinet: non quod renititur Sinon, nanque contrarium esset Qui se ignotum venientibus vitro. *Qui se*. Alii *Quis se*, Quibus se legunt. *Hoc ipsum*. Vel vt caperetur, vel quia Græci simulabant. Ipsum autem per *M* non per *D* quia usurpatum est ipsi: & est naturale ipsius: vt, *Ipsus mihi Danaus*. Dicimus ergo ipsus ipsa ipsum, vt doctus docta doctum. *Vt strueret*. Inhoatum a Græcis perficeret: hoc est, Confirmaret periuria, & dolorum semina. Et respexit ad superiora, vt *Edificant*. *Fidens animi*. Vt, O præstans animi iuuenis. Et est nomen. Desinit esse participium, quia genitiuo coharet. Sane veteres fiduciam interdum pro crimine & audacia ponebant, vt pallida fiducia quam argenteis purgatores dicuntur. & Virgil. Nam quia te iuuenem confidentissime. *In utrunque*. In modo ad significat: alibi pro contra, vt etiam supra diximus. *Versare dolos*. Dolo euertere: & subaudi Troianos: aut *Dolos versare*, hoc est exercere, hinc versutus quod facile se ad ea quæ visus poscit vertit. *Vndique*. Frequentatiuum verbum est. *Circumsusa ruit*. Figuratum est, quia iuuentus enuntiatione singulare est, intellectu plurale. *Illudere capto*. Et illudo tibi & te dicimus, vt hoc loco: & illudo te, vt, Verbis virtutem illude superbis. Simile est insulto tibi & te.

D **7** *Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno
Disce omneis.
Namque, vt conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
Heu qua nunc tellus, inquit, qua me æquora possunt
Accipere: aut quid iam misero mihi denique restat:
Cui neque apud Danaos vsquam locus, insuper ipsi
Dardanida insensu pœnas cum sanguine poscunt.*

E *Accipe*. Audi da dic, vt Qui sit da Tytire nobis. *Crimine ab uno*. Hoc est causa, vt, Crimen amor veltrum. Ab eo quod præcedit: id quod sequitur. Si enim simpliciter intellexeris *Crimine*: de negotio ad personam vitiosum transitum facit. Alij sic legunt: Danaum insidias & crimen. *Turbatus*. Quasi turbatus: vt Exultat Amazon, quasi Amazon. *Heu*. Modo vna est syllaba: sed interdum propter metrum duæ fiunt: Eheu quam pingui macer est mihi taurus in aruo. Sicut prendit & apprehendit, & secundum Plinium multa sunt talia. *Tellus & æquora*. Bene conciliat tuam miseriam, quia Græci tenebant maria, Troiani terras. Sane *Tellus*, vs longa est: & pauca sunt quæ vs producant, vt senectus, iuuetus, salus, virtus, palus, seruitus, incus, tus, rus, mus, pus: tunc scilicet quum genitiuus in *Tu* vel in *Ris* exit. Et habet penultimam longam. Ideo autem *Tu* & *Ris* dicta sunt: quia palus, licet paludis longa sit *Lu*: brevis tamen nonnunquam inuenitur, quia in *Dis* exit genitiuus: vt Horatius, *Sterilisque diu palus aptaque remis*. *Æquora*. Maria. Alibi campos: vt, Ac prius ignotum ferro quam scindimus æquor. Dictum enim est ab æqualitate. *Denique*. Aut vacat sicut gentium aut nouissime significat. *Insuper ipsi*. Et insuper ipsi, quibus sum præstaturus salutem. *Insensu*. Insensus proprie est ab inimico maior. *Pœnas cum sanguine poscunt*. Id est tormenta & mortem. Potest enim aliud esse sine alio.

F **8** *Quo gemitu conuersi animi compressus & omnis
Impetus: hortamur fari, quo sanguine cretus.*

Q

Quidve ferat, memoret: quæ sit fiducia capto.
 Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
 Cuncta equidem tibi, rex, fuerint quacunque fatebor
 Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
 Hoc primum: nec, si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam, mendacemque improba finget.

Quo sanguine cretus. Quibus sit parentibus natus. Nam Græcum esse constabat. *Ferat.* Adferat id est nunciet. *Memoret quæ sit fiducia capto.* Aut dicat quæ sit in captivo fiducia, ut audeat dicere in super ipsi, aut certe *Memoret*, est meminere: ut significet, meminerit in captivo veriloquii vitæ esse fiduciam. Vnde & reponio talis est. *Fatebor vera.* Alij *Memorem* legunt, ut sit sentius, Hortabamur ad loquendum memorem: hoc est qui diligenter factionis suæ meminerat. *Fuerit quodcumque.* Id est quicumque me sequitur eventus. *Hoc primum.* Hoc maximum & subaudis fatebor. *Sinonem.* Autolytus quidam fur fuit, qui se varias formabat in species, hic habuit liberos, Sisyphum: vnde natus est Sinon: & Autolytum vnde Vlyxes. Consobrini ergo. Nec immerito Virgilius Sinoni dat & fallaciam, & proditoris officium: ne multum discedat a fabula: quia secundum Euphorionem Vlyxes hoc fecit. *Finxit.* Composuit, formavit. *Vt.* Et corpora fingere lingua. Et sciendum quod omnis Sinonis oratio diatrytica est. Nam & Negotium exprimit: & Troianorum insultat stultitiæ. *Finxit vanum.* Fallacem. Et qui etiam sine utilitate mentitur: *Mendax* qui tantum ad decipiendum. Vanus vero stultus apud idoneos inuenitur: ut Iuuenalis, *Sic libitum est vano qui nos distinxit Othoni.*

9 Fando aliquid si forte tuas pervenit ad aures
 Belide nomen Palamedis, & inclita fama
 Gloria: quem falsa sub prodicione Pelasgi
 Infonem, infando indicio, quia bella vetabat,
 Demisere neci: nunc casum lumine lugent.
 Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
 Pauper in arma pater prius huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regnumque vigeat
 Consiliis, & nos aliquid nomenque, decusque
 Gessimus, invidia postquam pellacis Vlyssi
 (Haud ignota loquor) superis concessit ab oris,
 Adfectus vitam in tenebris luctuque traheram,
 Et casum infantis mecum indignabar amici.

Fando aliquid si forte tuas pervenit ad aures. Dum dicitur. Et vitur bona arte mendacij, ut præmittat vera, & sic falsa subiungat. Nam quod de Palamede dicit, verum est: quod de se subiungit, falsum. Et sciendum ex hac historia partem dici, partem suppressi, partem intelligentibus relinqui. Nam Palamedes, ut Apollonius dicit: septimo gradu à Belo originem ducens, quum delectum militum per Græciam ageret, simulantem insaniam Vlyxem duxit inuitum. Quum enim ille iunctis dissimilis naturæ animalibus falem sereret, filium ei Palamedes opposuit. Quo viso Vlyxes aratra suspendit: & ad bellum ductus, habuit iustam causam doloris. Postea quum Vlyxes frumentatum missus ad Thraciam nil aduexisset, à Palamede est vehementer increpatus. Et quum diceret adeo non esse negligentiam suam, ut ne ipse quidem si pergeret, quicquam posset aduehere: profectus Palamedes, infonem frumenta deuexit. qua invidia Vlyxes auctis inimicitij si tunc epistolam Priami nomine ad Palamedem (per quam agebat gratias prodicionis, & commemorabat secretum auri pondus esse transmissum) dedit captivo: & eum in itinere iussit occidi. Hæc inuenta, more militiæ regi oblata est; & lecta principibus conuocatis. Tunc Vlyxes quum se Palamedi adesse simularet, ait, Si verum esse creditis, in tentorio eius aurum quaratur. Quo facto, inuento auro quod ipse per noctem corruptis seruis absconderat, Palamedes lapidibus interemptus est. Hunc autem constat fuisse prudentem. Nam & tabulam ipse inuenit ad comprimendas oriosi seditiones exercitus, ut Varro testatur. Secundum quosdam ipse reperit literas. Quæ res si forte sit dubia, tamen certum est & quod ab hoc inuentas cum aspiratione. *Inclita gloria.* Propter delectum & frumenta. *Falsa sub prodicione.* Sub falso crimine prodicionis. Et rem notam per trāsitum dicit. Vnde & paulo post, *Haud ignota loquor.* quanquā ibi possit intelligi *hau*

A haud ignota nobis: sed forte etiam ad vos potuit peruenire. Sciendum sane factum hoc vere de Troianos scisse. Sed Sinon callide quasi ignorantibus quæ vera sunt, dicit: ut si dem sequentibus faciat. *Pelægi*. A Pelægo terræ filio qui in Arcadia genitus, ut Hesiodus tradit. *Insando iudicio*. Propter aurum clam suppositum. Indicio autem delatione. *Quia bella vetabat*. Iam hoc falsum est: sed dicitur ad Sinonis commendationem, nam aliam ob causam Palamedes periit. *Cassum*. Priuatum, vacuum, & cassum est quasi quassum & nihil continens, nam & vas quassum quod humorem in se non continet, & est vacuum, unde & retia casses qui multum in se vacui habeant. *Pauper*. Hæc enim fuerat causa militandi, ut Terentius, *Quum hinc egens profugies aliquo militatum*. *Primis annis*. Aut adolescentiæ, aut belli. *Dum stabat regno incolumis*. Quia & ipse vnus de regibus fuit, Et nos. Pluralis pro singulari, ut Salustius, *Nos in tanta doctissimorum copia*: An nos se & patrem dixit ut Palamedis. *Nomen*. Gloriam vel nobilitatem ut alij, ut Cuius genus, & quondam nomen natiq; fuissent. *Inuidia*. Propter adiectum frumentum. *Concessit*. Pro Decessit. *Pellacis*. Per blanditias decipientis. *Pellicere* enim est per blanditias elicere. *Mecum indignabatur*. Quomodo ergo Nec tacui demens? Intelligimus istum quasi tacuisse primo: post impatientia doloris eripuisse.

10 *Nec tacui demens, & me fors si qua tulisset,
Si patrios unquam remeassem victor ad Argos,
Promisi ultorem, & verbis odia aspera moui.
Hinc mihi prima mali labe: hinc semper Ulysses
Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, & querere conscius arma.
Nec requieuit enim donec Calchante ministro.*

C *Fors si qua*. Bene si qua: male quæ, est & bona & mala. *Promisi*. Pro minatus sum, per contrarium dixi: quia minamur mala: promittimus bona. Sic autem Horatius contra, *Atqui vultus erat multa & preclara munantis*. Id est promittentis & promisi ultorem, deest futurum. *Tulisset*. Nonnulli pro retulisset. *Victor*. Ut quidam volunt voti compos ut est, quam septem ingentia victor, quia aliter dictum potuit non bene à Troianis accipi. *Argos*. Argi ab Argo dicti quem custodem vacæ in quam Io fuerat commutata Mercurius occidit. *Hinc mihi prima mali labe*. Pro hac causa, vel propter hoc, & est aduerbium locale pro cõiunctione causali. *Quia secuta sunt postea oraculum*. & ascita Calchantis factio, adscita sane dicitur adiumpta. *Labe* vero ruinam significat à lapsu. *Criminibus*. Causis, ut: Et crimine ab vno. *Nouis*. Quæ nullus sperasset. *Spargere voces*. Ut Cicero, *Spargere venena didicerunt*. *Ambiguas*. Dubias ne si aperte ageret, accusatio esse videretur. *Consciis*. Aut peracti sceleris, & de nece Palamedis, aut dolorum suorum: ut in tertio. *Oblitusve sui est Ithacus* discrimine tanto, aut certe sciens hunc meum animum. *Arma*. Modo fraudes, vel dolos. Nam arma sunt instrumenta cuiuslibet rei. Unde insidiantis fraudes arma nominauit. Alij arma pro consiliis accipiunt. *Nec requieuit enim*. Aut vacat *Enim*: aut pendet sentus ut & posterior. *Donec Calchante ministro*. Arte enim agit ut semiplena dicendo cogat interrogare, & audiuere Troianos. *Calchante ministro*. Me destinat aræ, intelligitur: & est Apolliopepis.

11 *Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?
Quidve moror: si omnes vno ordine habetis Achiuos,
Idque audire sat est, iam dudum sumite pœnas:
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Arida.
Tum vero ardemus scitari, & querere causas,
Ignari scelerum tantorum, artisque Pelæga.
Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur.*

E *Sed quid ego*. Et bene reticuit ne tæderet illos tam longæ orationis, hinc autem abundat ingrata, id est, vobis, nec placitura, nec mihi gratiam conciliantia. *Quidve moror?* Vestræ scilicet festinationem. *Omnes*. Et eos qui prodesse disponunt. *Vno ordine*. Vno reatu. Et est de antiqua tractu scientia: quia in ordine dicebantur causæ propter multitudinem, vel tumultum festinantium, quum erat annus litium. Iuuenalis, *Expectandus erit qui lites inchoet annus Iam dudum*. Modo, quamprimò. *Hoc Ithacus* pro Ithacensis, principale pro deriuatio. *Velit*, & magno mercentur Arida. Callide hoc dicto impetrat vitam, asserens mortem suam illorū hostib; esse placiturā. Ideo autem dicit *mercitur*, quia factorū est, ut fugiens victima vbicūque inuenta fuerit, occidatur in piaculum committatur. Ergo Sinon qui victima fuerat, iure, & votis, & premio Græcorū interimitur. *Ad agno mercitur*, i. pretio. ut. Turno tempus erit magno quum optauerit emptum. In tractu Palanta. *Ardemus scitari*. Festinamus inquirere. *Querere causas*. Cur à Græcis eius optaretur inte-

ritus. *Artisque Pelasge.* Ars, non parva est. Ideo adiecit *Pauitans.* Quasi pauitans. *Fictio pestore.* A
Pectus pro vero poluit. Nam nunquam fingitur pectus.

- 12 *Sape fugam Danaï Troia cupiere relicta*
Moliri, & longo festi discedere bello:
Fecissentque uinam, sape illos aspera ponti
Interclusit hyems, & terruit Auster eunteis.
Præcipue cum iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi:
Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phoebi
Mittimus: isque adytis hæc tristia dicta reportat.

Sape fugam Danaï. Hoc secundum Homerum verum est. *Moliri Parare.* Et hoc verbo difficultatem rei ostendit. *Longo.* Decennali. *Festi bello.* Fauorem sibi conciliat dicendo fatigatos esse Græcos virtute Troianorum. *Fecissentque uinam.* Significatio optandi à præterito tēpore. *Ponti hyems.* Bene addidit *Ponti:* quia est & temporis. *Eunteis.* Ire cupientes: ut, *Quum canerem reges & prælia:* id est cum canere vellem & à Græcis, figura est, ubi statuisse aliquid pro inchoatione haberentur. *Præcipue.* Contra illud ne diceretur numina non esse placata. *Trabibus acernis.* Speciem pro genere posuit, id est pro quocunque ligno. *Æth. re.* Ætherem pro aëre posuit poetica licentia. *Suspensi.* Solliciti: ut, *Nostroque in limine pendens.* quia nec tempestas post dona mutabatur. Aut ad *Nimbos* refertur ut dicat nimbis suspensi. *Scitatum.* Scitantum participium pro participio est, id est scitaturum. Alij *Scitatum* legunt, id est inquisitum. *Oracula.* Ad templa de quibus dantur oracula, alibi oracula responsa, ut *Lapsis quæsitum oracula rebus,* & *Quin adeas vatem precibusque oracula poscas.* *Adytis.* Adytus, est locus tēpli secretior: ad quem nulli est aditus nisi sacerdoti. *Tristia dicta reportat.* Renunciat. More suo breuiter habitum futuræ orationis ostendit.

- 13 *Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,*
Cum primum Iliacas Danaï venistis ad oras:
Sanguine querendi reditus, animaque litandum
Argolica. Vulgi que vox ut venit ad aures,
Obstupere animi, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat. Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: que sint ea numina Diuum
Flagitat, & mihi iam multi crudele caneant.
Artificis scelus, & taciti ventura videbant.

Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa. Cum primum: Hic distinguendum est, quia & semel ad Troiam ventum est: & ante quam ad eam veniretur, de Iphigenia est sacrificatum, cuius fabula talis est: Quum Græci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianæ ceruum occidit ignarus in venatione. Vnde dea irata status ventorum qui ad Troiam ducebant suspendit, ob quam rem consulta per Calchantem oracula dixerunt Agamemnonis sanguine, hoc est immolata Iphigenia placandam Dianam. Cum ergo ab Vlyse adducta esset ut immolaretur, numinis miseratione sublata est: ceruaque supposita, & translata ad Tauricam regionem regi Thoanti tradita est. Sacerdos facta Ortæ Dianæ. Cum secundum statutam conuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo, carendi furoris causa cum amico Pylade Colchos petierat: & cum his occiso Thoante, simulacrum sustulit absconditum fasce lignorum. Vnde & *Fascelis* dicitur: non tantum à face, cum qua pingitur, propter quod & *Lucifera* dicitur: & *Aritiam* detulit. Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret (quanquam serui immolarentur) ad Laconas est Diana translata: vbi sacrificij consuetudo, adolescentulorū verberibus seruatur: qui vocabantur *Bomonica:* quia aris superpositi contendebant qui plura possent verbera sustinere. Orestis vero ossa ab Aritia Romam translata sunt: & condita ante templum Saturni, quod est ante cliuum Capitolini, iuxta Concordiæ templum. *Virgine cæsa.* Non vere: sed ut videbatur. Et sciendum in sacris simulata pro veris accipiunt, & pro veris accipiunt. Hinc est etiam illud, *Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.* Nam & in templo Ihdis aqua sparsa de Nilo esse dicebatur. *Litandum.* Offerendum, *Modo.*

A Modo verbum, sed hoc in liquidis fit, id est lito, vt libo: à lito autem fit litus eo quod interluit. *Ærgolica*. Quia occurrebat, *Occidi potuisse captiuum. Cui fata*, Id est responsa. *Parent*. Cui præparent mortem. *Hic*. Pro tunc. *Vatem*. Nunc diuinum, alias poetam; Tu vatem, tu Diua mone. *Alias sacerdotem*: vt, Et aurea vati Cassida. *Magno tumultu*. Ad factiorem tegendam. *Protrahit*. Quasi nolentem. *Numina diuim*. Pro oraculis posuit: Id est, vt ambiguitatem oraculorum interpretetur. *Flagitat*. Id est inuidiose poscit, vnde & qui flagitatione dignus est flagitium dicitur. *Multi crudele canebant*. Multi, bis intelligendum, id est multi videbant taciti, multi etiam dicebant: ne sit contrarium, canebant taciti.

B 14 *Bis quinos filet illo dies tectusque recusat*
Prodere voce sua quenquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, & me destinat. ara.
Assensere omnes: & qua sibi quisque timebat,
Vnius in miseri exitium conuersa tulere.

Bis quinos filet illo dies. Dicimus & bis quinis filet diebus. *Tectus*. Aut tegens consilium suum: Aut cautus ne intelligeretur. *Recusat*. Abnegat. *Prodere*. Dolo ostendere. *Opponere*. Obiicere, destinare. *Vix tandem*. Aut iunge, & vacat *Tandem*. Aut separa, & est aggeratio ex synonymis, vt, *Abijt*: exessit, enasit, erupit. Et est ordo, vix tandem rumpit vocem. *Composito*. Ex pacto. *Rumpit vocem*. Hoc est erumpit in vocem, & dictum est per contrarium. Nam silentium rumpere, est loqui: vt, *Quid me alta silentia cogis Rumpere?* Vocem vero rumpere, est tacere. Sed aliqua interdum simpliciter, interdum per contrarium intelliguntur. *Et que sibi quisque timebat*. Ideo hoc addidit, quia dixerat Assensere omnes: me videretur fuisse cunctis iuæ gentis inuisus.

C 15 *Iamque dies infanda aderat, mibi sacra parari,*
Et falsa fruges, & circum tempora vitæ.
Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi,
Limosoque lacu per noctem obscurus in vluæ
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
Nec dulces natos exoptatumque parentem:
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.

Mibi. Multi posterioribus, multi prioribus iungunt. Vnus tamen est sensus. *Parari*. Infinitus modus pro indicatio: hoc est pro parabant: & est figura propria historiographorum: vt Salustius *Equitare*, iaculari, cursu cum equalibus certare: Vt poetarum proprie est, *Nuda genu & Toruum* clamat. Quod autem ait Cicero, *Bellium canit*: non est figura, sed sermo naturalis. Est enim soni nomen. *Salsæ fruges*, Sal & far quod dicitur mola falsa: qua & frons victimæ & foci aspergebantur, & cultri. Fiebant autem de horna fruges, & horno sale. vt Horatius, *Et horna fruge Vitæ*. Quibus victimæ coronabantur. *Letho*. Non sacrificio: & est hysteropteron, prius enim erat vt vincula rumpere, & sic fugeret. *Vincula rupi*. Atqui solutæ sunt hostiæ. Nam piaculum est in sacrificio aliquid esse relictum. Vnde est, *Vnum exuta pedem vinculis in veste recincta*. Item, *Vitæ* que resoluit Sacra capitis. Ergo vincula religionis intellige, vt, Et vinculis innaret *Loelia* ruptis: scilicet fœderis. Nec enim obsides vnquã ligantur. Sed huic expositioni illud occurrit, Vnde iste ligatus fuerit, quia eum Troiani non ligarunt, vltro enim se obtulerat. Vnde intelligendum à Græcis magis ligatum ante tempus sacrificij. Nam consuetudo illa, quam supra diximus, erat in ipso tempore sacrificiorum. Ante enim ligabantur: vt Iuuenalis, *Sed procul extisum petulans quatit hostia funem, Limosoque lacu*. Vt verisimilem fugam faciat, circumstantiis vitur. Notandum sane Virgilium sub aliorum persona causam exequi nobilium: vt hoc loco *Marij*. Item paulo post Pompeij: vt iacet ingens littore truncus. *Per noctem obscurus*. Bona elocutio est, rem temporis ad personam transferre: vt matutinus venit. *Vluæ*. Palustris. *Si forte dedissent*. Medium se præbet. Nam nec negat, nec confirmat eos nauigasse: ne aut eis demat securitatem: aut quod supra dixit, falsum sit non posse nauigare Græcos, nisi homine immolato: vt illorum sit quicquid elegerint: & artis est in argumentorum angustia incertis vti sermonibus. *Antiquam*. Caram. Et bene commemorat liberos & parætem: vt ostendat se, vt vilem, sed mortis fugisse terrore. *Quos*

illi. De quibus illi. *Fors ad pœnas.* Forte & pœnas. Alij iungunt fors &, vt sit forsitan. Et bene elicit misericordiam: ostenditque non se habere causam redeundi post mortem suorum. *Effugia.* Pro fuga, dicimus & effugium, sicut lana & lanitium, vt, Si tibi lanitium curæ. Hinc est æquitas & æquum. Ergo more antiquo hostia si effugisset effugia vocabatur, quæ autem subposita fuerat succidanea, si grauida forda, si sterilis taure * appellabantur, vnde ludi Taurei dicti, qui ex libris fatalibus à rege Tarquinio Superbo instituti sunt. *Piabunt.* Expiabunt: & τῶν πίων est. Nam plerunque & impiare significat.

16 *Quod te per superos, & conscia numina veri,
Per, si qua est, qua restat adhuc mortalibus vsquam
Intemerata fides, oro, miserere laborum
Tantorum, miserere animi non digna ferentis.
His lachrymis vitam damus, & miserescimus vltro.
Ipse viro primus manicas atque arcta leuari,
Vincla iubet Priamus: dictisque ita satur amicis,
Quisquis es (amissos hinc iam obliuiscere Graios)
Noster eris: mihi que hæc edisserere vera roganti.
Quo molem hanc immanis equi statuere: quis author?
Quidve petunt: quæ religio: aut qua machina belli?
Dixerat, ille dolis instructus & arte Pelasga,
Sustulit exutas vinculis ad sidera palmas.*

Per, si qua est. Aut diafyrice ridet, aut certe hoc ait, si aliqua est fides, quam cum sibi non adscribit, facit vt in eo esse credatur. *Restat.* Superfit. *Vsquam.* Quia apud Græcos dicit fidē esse corruptam. *Intemerata.* Incorrupta vel integra. alij tamen volunt intemerata de libris sacris commutatis literis esse præsumptum, timaram enim fidem, id est scientiam in sacris dicebant, vt sit sensus, oro per fidem scām * si tamen est vsque penes homines. *Oro.* Ordo est, Quod te oro per superos. *Non digna ferentis.* Indigno luctu affecti. *Et misere scimus vltro.* Aut per se plenum: aut cohæret sequentibus: quia non potest primis. Dicimus enim aut illam rem miseror, aut illius rei miseror: non illis. *Vltro* autem non est sponte (nam iam rogauerat) sed insuper. Et venit ab eo quod est vltra: quia plus quam rogauerat, præstiterunt. *Arcta vincula* pro vincula per syncopem dictum. Aut epexegetis manicarum est: aut vtrunque habuit. *Quisquis es.* Licet hostis sis. Et sunt, vt habemus in Liuiō, imperatoris verba transfugam recipientis in fidem: *Quisquis es noster eris.* Item, *Vigilansne deum gēs:* verba sunt, quibus pontifex maximus vitur in puluinaribus: quia variam scientiam suo inserit carmini. *Hinc iam.* Aut ex hoc tempore: aut ex hac oratione: aut ex eo quod te dicis Vlyxis factione laborasse. *Edisserere vera* Hic distinguendum. Vera enim audire desiderat. Edisserere autem ordine cuncta narra, vnde qui plane loquuntur differtores sunt & disertis vocantur. Sane hoc ab illo Priamus exigit, quod ipse ei statim obtulit. Cuncta equidem tibi Rex. *Quo molem.* Quam ob causam, in quem vsus, & ad hoc respondet Sinon, Neu recipi portis. Et est color, qui in coniecturali statu sæpe requiritur. *Quis author?* Ad hoc respondet, Calchas atollere iussit. *Quidve petunt?* Quid desiderant? vti que vt placeret Minerua. *Quæ religio?* Quæ consecratio. *Machina belli.* Ecce subtiliter secutus est istoriam * machinamentis belli mentionem facit. *Dolis & arte.* Vnam rem secundo dixit: quæ ars τῶν πίων est, sicut supra diximus, *Ad sidera.* Ad locum syderum, vel quia semper sunt sydera, sed Solis splendore v. nuntur.

17 *Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait: vos aræ, ensesque nefandis
Quos fugi, vntaque deum, quas hostia gessi:
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegunt: teneor patriæ nec legibus vllis.
Tu modo promissis maneas, seruata quo serues
Troia fidem: si verâ feram, si magna rependam.*

Æterni

- A** *Æterni ignes.* Aut ararum, quas fugit: vt execratio sit propter posteriora. *Vos aræ.* Aut certe Solem & Lunam significat. Execratio autem est aduersorum deprecatio: Iusiurandum vero, optare prospera. *Testor.* Modo iuro. Alibi testificor: vt Testor in occasû vestro. *Vestrum nomen.* Quia secundum Philosophos dicuntur lydera elementa esse, & habere proprias potestates. *Eni, sive nefandi.* Inuidiose ad pluralem transit numerum. Terentius, *Non perpeti meretricum contumelias.* *Vitaque d'âm.* Quas habent simulachra. *Hostia* vero victima, & dicta quod dij per illam ostentur: id est æqui & propitij reddantur: vnde hostimentum æquationem. *Gessi.* Bene gessi. Non enim vere gesserat: sed quantum ad Græcos pertineret. *Fas mihi.* Subaudis sit. Et bene à diis petit veniam: ne videatur proditor. Nam & hæc quæ dicitur est: tacuit antequam audiret, Noster eris. Si enim voluntate proderet, sequebatur quod ait Cicero, *Nemo unquam sapiens prodâ ori credendum putauit.* *Sacrata resolvere iura.* Vt non incidat in sacramenti pœnam: nam miles legibus sacramentorum rogabatur, vt exiens ad bellum iuraret, se nihil contra Rempublicam facturum Militiæ tria sunt genera. Plerunque enim euocati dicuntur: & non sunt milites, sed pro milite. Vnde Salustius, *Neu quis miles nêve pro milite.* Item, *Ab his omnes euocatos in Centuriones.* Plerunque tumultuarij, hoc est qui ad vnum militant bellum. Plerunque sacramento rogati: quia post electionem in rempublicam iurant: Et hi sunt qui habent plenam militiam. Nam & viginti-quinque annis tenentur. Hæc tria genera tangit Virgilius: Sacramenti, hoc loco. Tumultuarij, Simul omne tumultu Coniurat trepido Latium. Euocationis, Mittitur & magni Venulus Diomedis ad vrbem. *Fas odisse viros.* Vt supra dictum est, omnia Diatyrice loquitur. Nam & ad Græcos possunt, & ad Troianos referri. Et *Odisse.* Hic præsentis temporis quod non facit odere. *Si qua regum.* Callide occultant. *Nec legibus vllis.* Si Græcorum: propter Noster eris. si Troianorû, quia Græcus. *Tu modo.* Pro tantummodo. *Promissis.* pro in missis. *Serues Troia fidem.* Quia quod rex promittit, videtur respublica polliceri. *Vera seram.* Pro dicam. *Magna rependam.* Magna præmia resoluam, & videtur duo promittere, primo veriloquium, deinde salutem.

18 *Omnis spes Danaûm, & cæpi fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit. impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumque inuentor Ulysses,
Fatale aggressi sacratio auellere templo
Palladium, cæsis summa custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi diuæ contingere vittas:
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaûm, fracta vires, auersa dea mens.*

- B** *Omnis spes Danaûm.* More suo à veris incipit. Nam & fauet Minerva Græcis: & constabat ruptum esse Palladium. *Tydides sed enim.* Hysteroproteron est, Sed enim ex quo impius Tydides. *Hysterologia,* vnius sermonis: vt Transtra per & remos. *Impius.* Propter numina vulnerata. *Ex quo* autem vel die vel factò. *Scelerumque inuentor Ulysses.* Propter se & propter Palamedem factione occisum. *Fatale,* non minus est. Nam & quod custodit, & quod interimit pro loco intelligitur. *auellere.* Ostendit inuitum numen esse sublatum. *Palladium.* Helenus apud Arisbam captus à Græcis est: & indicauit coactus fata Troiana: in quibus etiam de palladio. Vnde dicitur à Pyrrho regna meruisse: quanquam præliterit Pyrrho vt rediret, per terram, dicēs omnes Græcos (quod & contigit) naufragio esse perituros. Fabula autem hæc est: Diomedes & Vlyxes: vt alii dicunt, cuniculis: vt alii, cloacis ascenderunt arcem: & occisis custodibus sustulere simulacrum: Qui cum reuertentur ad naues, Vlyxes, vt sui tantum operis videretur effector, voluit sequens occidere Diomedem, cuius ille conatû cum ad vrbem Lunæ notasset, religatum præ se vsque ad castra Græcorum egit. Ideo autem hoc negotium his potissimum datur, quia cultores fuerunt Mineruæ. Hoc quum postea Diomedes haberet (quod & Virgilius ex parte tangit: & Varro plenissime dicit) credens sibi non esse aptum, propter sua pericula, transeunti Æneæ offerre conatus est. Sed quum se ille velato capite sacrificans conuertisset, Nautes quidam accepit simulacrum. Vnde Mineruæ sacra non Iulia gens habuit, sed nautarum. Hinc est in quinto, Vnum Tritonia Pallas Quem docuit. Quanquam alii dicant simulacrum hoc à Troianis fuisse absconditum intra extructum parietem, postquam agnouerunt Troiam esse perituram: quod postea bello Mitridatico dicitur Fimbria quidam Romanus inuentum indicasse: quod Romam constat aduectum. Et quum responsum fuisset illic imperium fore, vbi & palladium: adhibito Mamurio fabro multa similia facta sunt. Veruntamen agnoscitur hæc oculorumque mobilitate.

Vnde est. Vix positum castris simulacrum arserit corusca Luminibus flammæ. vel. Hastamque trementem. Sed ab vna tantum sacerdote: vt Lucanus, *Troianam cui fas soli vidisse Mineruam.* Dicunt sane alij vnum simulacrum cælo lapsum apud Athenas tantum fuisse. Alij, duo volunt: hoc de quo diximus, & illud Atheniense. *Sacram effigiem: Quasi cælo lapsam. Ex illo.* Tempore vel facto. *Fluere.* Est *trōr p̄ciōr.* Ideo addidit retro. Contra Salustius, *Rebus supra vota suscitibus. Aversa deæ mens.* Propter illud, Manibusque cruentis.

- 19 *Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstis:
Vix positum castris simulacrum, arserit corusca
Luminibus flamma arrectis, salsusque per artus
Sudor ip̄: terque ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens, hastamque trementem.
Ex templo tentanda fuga canit æquora Calchas,
Nec Argolicis excindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis: numenque reducant,
Quod pelago & curuis secum aduexere carinis.*

Tritonia. A Tritone amne Boetiæ, aut à Tritonide palude Africæ, iuxta quam nata dicitur, secundum Lucanum, *Ei se dilecta Tritonida dixit ab vnda.* Aut quasi terribilis *trōr* id est timere. Sane Tritonia Antonomafium est, i. vice nominis ponitur, quia proprium est Mineruæ. Nam epitheta sunt quæ variis possunt, vel rebus, vel personis apponi. Et hæc caute obseruanda sunt, sicut & propria nomina: quæ plerunque ex appellatiuis sunt: vt est victor, vel foelix. *Vix.* Modo mox significat. *Castris* pro in castris. *Simulacrum.* Inter cōsecratas res, id est ædes æreas, etiam simulachra accipiunt, quod in Bucolicis scriptum est. Hic ergo ip̄o nomine simulacri, cōsecrationem eius ostendit, quis enim ignorat Palladium simulachrum Mineruæ esse? *Arserit.* Subaudi- mus Cum, vt sit, cum arserit. *Corusca.* Coruscum alias fulgens, alias tremulum est. *Luminibus flamme arrectis.* Hypallage est, lumina enim arserit flammis. *Salsus sudor.* Indicium commoti numinis fuisse dicitur: ne forte alter in simulacro quilibet humor intelligeretur. Probo sane superuacue positum videtur. Hoc autem Ennius de Lamis dixit. *Emicuit.* Exiuit. Quasi quæ consistebat inuita, locum que damnaret. *Parmamque ferens, hastamque trementem.* His enim signis Palladium à cæteris discernebatur, quod supra dictum est. *Tentanda æquora.* Si vel fugere post iram Mineruæ possint. *Argis.* Aduerbiū in loco est. Quod autem ait *Omina ni repetant,* more Romano dixit. Nam si egressi male pugnassent, reuertebantur ad captanda rursus auguria. *Numenque:* Numen Mineruam dixit. *Reducant.* Placent, reconcilient. *Quod pelago.* Id est Palladium.

- 20 *Et nunc quod patrias ventopetiere Mycenæ,
Arma deosque parant comites pelagoque remenso
Improvisi aderynt. ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine leso
Effigiem statuere, nefas qua triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, caloque educere iussit:
Neu recipi portus, aut duci in moenia possit,
Neu populum antiqua sub religione tueri.*

Arma deosque parant comites. Ingenti arte de futuro sollicitos facit: vt presentem firmet securitatem. *Improvisi aderynt.* Sicut & factum est. *Digerit omina.* Interpretatur numinis commotionem, vel futuri ordinem pandit, id est oraculorum, vel ordinat, & disponit. *Nefas qua triste piaret.* Contaminati Palladii scilicet, Piaret autem, num violaret, pro violauerit? *Antiqua sub religione.* Sub fauore pristino.

- 21 *Nam si vestra manus violasset dona Mineruæ,
Tum magnum exitium (quod di prius omen in ipsum
Conuertant) Priami imperio Phrygibusque futurum:*

A Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem,
 Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
 Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
 Talibus insidys, periurique arte Sinonis
 Credita res: captique dolis, lachrymisque coactis,
 Quos neque Tidides, nec Larissæus Achilles,
 Non anni domuere decem, non mille carina.

B Nam si vestra manus. Quia occurrebat exurendum esse equum, si introferri, vel prodesse non poterat. Dona Mineruæ. Quæ Mineruæ data sunt. Ascendisset pro ascenderit. Ut, Scandit fatalis machina muros. Vltro. Statim, mox. Asiam. Asiaticos: ut paulo post Urbem sepultam: pro ciuibus posuit. Pelopeia. Argiua à Pelope. Vnde & Peloponnesus. Nostros nepotes. Vtique Græcos posteros. an Diasyrice, quasi Troianus loquitur? Periuri. Quia dixit, Vos æterni ignes: & periuri in verbo non habet. Nam peiora dicimus. Corrupta natura præpositio, quæ recipit errorem, ut aliqui male dicant periuros. Credita res. Fides habita, aut commissa respublica. Captique dolu. Virtuti non cedit. Dolis dicit Troiam esse superatam, non quod Troianis victos esse turpe non fuerit: sed quod Græcis turpius vicisse per dolos. Coactis. Id est expressis: ut Terentius, Quam oculos serendo misere, vix vi expresserit. Larissæus Achilles. A vicinitate. Nam Phtius fuit. Vtraque tamen Thessaliæ ciuitas est: Larissa autem à Nympha Larissa vocata.

C 22 Hic aliud maius miseris, multoque tremendum
 Obiicitur magis, atque improuida pectora turbat.
 Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos,
 Solenneis taurum ingentem mactabat ad aras.
 Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
 (Horresco referens) immensis orbibus angues
 Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt:
 Pectora quorum inter fluctus arrecta, inbaque
 Sanguinea exuperant undas: pars cætera pontum
 Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
 Fit sonitus spumante salo: iamque arua tenebant,
 Ardentesque oculos suffecti sanguine & igni,
 Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

D Hic. Tunc. Maius miseris multoque. Ut, Et sale saxa sonabant. Et, Casus Cassandra canebat. Nam apud veteres à similibus incipere vitiosum non erat. Et notandum quia, ut supra diximus, agit ne videatur vel Troia cessisse viribus: vel Æneas voluntate fugisse. Hanc autem rem ostendit, ex accidentibus dolos Græcorum esse firmatos. Laocoon ductus Neptuno. Ut Euphorion dicit, post aduentum Græcorum sacerdos Neptuni lapidibus occisus est: quia sacrificiis, eorum non vetauit aduentum. Post abscedentibus Græcis quum vellent sacrificare Neptuno, Laocoon Thymbraei Apollinis sacerdos sorte ductus est: ut solet fieri quum deest sacerdos certus. Hic piaculum commiserat ante simulachrum numinis cum Antiopa sua vxore coeundo. Et ob hoc immisissis draconibus cum suis filiis interemptus est. Hiitoria quidem hoc habet. Sed poeta interpretatur ad Troianorum excusationem, qui hoc ignorantes decepti sunt: quod autem ad arcem ierunt serpentes, vel ad templum Mineruæ, aut quod & ipsa inimica Troianis fuit, aut signum fuit periturae ciuitatis. Sorte ductus. Sic Salustius, Sorte ductus fusti necat. Solenneis aras. Annuietario sacrificio religiosas. Dicimus autem & sacrificium solenne, & aras solennes: ut apricum & hominem & locum: ut. Aprici meminisse senes, Persius. Contra Horatius, Cur apricum oderis campum Taurum ingentem. Non præter rationem est hoc loco ingentem: alibi. Iam cornu petat. In victimis enim ista requiruntur, ut certis numinibus certæ ætatis animalia mactentur. Gemini. Duo, & similes. Gemini autem proprie sunt duo fratres simul nati. A Tenedo. Ideo quod significarent naues inde venturas. Tranquilla per alta, Absolute dixit. Horresco referens. Etiam referens. Immensis orbibus. Pro immensorum orbium. Angues. Angues, aquarum sunt: Serpentes terrarum: Dracones templorum, ut in hoc indicat loco. Anguis. Paulo post Serpens

amplexus. Item, Delubra ad summa dracones. Sed hæc significatio plerunque confunditur. *Pelaga*. Per pelagus. *Iuba*. Aut crista; aut barbæ. Iubæ autem proprie equorum sunt. *Sanguinea*. sanguinei coloris. *Legit*. Transit: vt Littoraque Epiri legimus. *Pene*. Post. semper in loco, nunquam in tempore. *Sinuat*. Curuat: flectit in sinus. Vt à fluctu fluctuat: sic in Geor. sinuatque alterna volumina crurum. *Salò*. Dicimus & Salum, vnde & Salo: & sal salis: vt, Spumas salis gre iecabat. Et, Sale rabentes artus. *arua*. Pro littora posuit. *Suff: cti*. Pro infecti: vt conuixa pro enixa: & est figura, oculos suffecti: Id est suffecti oculi, & suffulos oculos habentes. *Sibila*. Id est sibilantia. Nam participium est. Cum enim nomen est, sibilus dicimus. vt, Nam neque me tantum venientis sibilus atitri, *Vibrantibus*. Mobilibus. Quia nullum animal tanta celeritate linguam mouet, adeo vt triplicem habere videatur, cum vna sit.

23 *Diffugiunt visu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus vterque
Implicat, & miseros morsu depascitur artus.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corrumpunt spirisque ligant ingentibus: & iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, & ceruicibus altis.*

Exangues. Timentes, nam ideo timentes pallefcunt, quia ante exangues fiunt. *Agmine certo*. Itinere: impetu: vt, Leni fluit agmine Tybris. vel tractu corporis, vt, extremæque agmine cauda. *Depascitur*. Vt diximus supra, & pascor & pascor vnus significationis sunt: vt, Atque artus depascitur arida febris *Spiris*. Nodis. Vnde & bases columnarum, spirula dicuntur. Nam proprie spiræ sunt volubilitas funium. Inde & posteriora serpentium spiræ dicuntur, quæ sic inuoluuntur in girum, vt Funes. *Squamea*. Pro squamosa: vt frondea pro frondosa. & est figuratum: Squamea terga collo circumdati.

24 *Ille simul manibus tendit diuellere nodos,
Perfusus sanie vitas atroque veneno,
Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
Quales mugitus fugit cum saucius aras
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, seuæque petunt Trisonidis arcem:
Sub pedibusque dea, clypei que sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor: & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Laferit, & tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulachrum, orandaque diuæ
Numina conclamant.*

Simul. Modo aduerbium temporis est, significat enim eo tempore. Et est ordo, simul manibus tendit diuellere nodos. *Tendit*. Contendit. *Perfusus vitas*. Perfusus vitas habens, & est interpositus versus. Nam potest tolli saluo sensu. *Sanie*. pro sanguine: nam sanies corruptus sanguis. *Atroque veneno*. Vt pallida mors: vel tristis senectus. *Quales mugitus tollit*. Facta autem comparatio est propter sacerdotis personam. *Incertam*. Dubie illisam: quæ non haberet mortis effectum, inde & excussit. *Lapsu*. Labi proprie serpentum est. *Delubra*. Delubrum dicitur quod vno tecto plura complectitur numina, quia vno tecto diluitur: vt Capitolium in quo est Minerva, Iupiter Iuno. Alii vt Cincius, delubrum esse locum ante templum, vbi aqua currit, à diluendo. Est autem synecdoche, id est à parte totum. *Sæuæque*. Fortis, aut nobilis. *Sub pedibusque deæ*. Scilicet maioris simulachri: quod à cunctis videtur. Nam quod colitur, & breue est & latet: sicut palladium fuerat. *Clypei que sub orbe*. Vt maxima pars in piram collecta ante pedes sit. Colla vero cum capitibus erectis post clypeum, id est inter scutum & simulachrum deæ latebant: vt est in templo

A templo vr̄bis Romæ. *Nouus Magnus*: vt Pollio & ipse facit noua carmina. *Insinuat* autem, insinuat. Clodius scriba commentariorum, Insinuat vt intro eam penitus. *Scelus*. Supplicium: ab eo quod præcedit, id quod sequitur. *Expendisse*, tractum est à pecunia. Nam apud maiores, pecuniarias pœnas constat fuisse, cum adhuc rudi ære pecunia pöderaretur, quod ad capitis pœnam de iure vsurpatum est. *Sacrum robur*. Non vt supra lignum. *Tergo*. Quare tergo, cum dixerit in latus & in alium? Ergo tergo quasi per significationem qui accipiam: quidam tergo quasi à tergo suo accipiunt, tum quia Laocoon manu reducta à tergo suo, iecit telum: vt est, Ecce aliud summa telum librabat ab aure. *Sceleratam*. Pro ipse sceleratus: vt, *Telumq; imbelles*, & est Hypallage. *Sedes*. Per hoc ostendit domum Mineræ. *Oranda*. Placanda.

B 25 *Diuidimus muros, & mœnia pandimus vr̄bis.*
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subiiciunt lapsus, & stupea vincula collo
Intendunt, scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circum pueri, innuptæque puella
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illâ subit, mediæque minans illabatur vr̄bi.

Muros. Superpositos Scææ portæ. Nam sequitur, Quater ipse in limine portæ. *Mania pandimus vr̄bi*. Non est iteratio. Nam dicit, patefacta porta vel diruta, interiora ciuitatis esse nudata. *Accingunt operi*. Præparant se ad opus. *Intendunt*. Inligant: vt, *Intenditque locum fertis*. *Scandit*. Transcendit propria magnitudine. *Fatalis*. Mortifera. *Fœta*. Nunc plena, vt in Bucolicis. *Tentabunt pabula fœtas*, alias enixa iam, vt *Fecerat & viridi fœtam*. *Sacra canunt*. Hymnos dicunt. *Minans*. Vel eminens, vt *Minæque murorum ingentes*, Vel minitans.

D 26 *O patria, ô diuûm domus Ilium, & inclÿta bello*
Mœnia Dardaniûm: quater ipso in limine porta
Substitit, atque vterò sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæcique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fati aperit Cassandra futuris
Ora, dei iussu, non vnquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.

O patria. Versus Ennianus. Sane exclamatio eo pertinet, quod tanta fuerit vis cõsecrationis, vt etiam post prophanationem, ab ingressu hostes vetaret. Nam nouimus sepulchro Laomedontis, quod super portam Scæam fuerat, tuta fuisse fata Troiana. *Inclÿta bello*. Quia superauit Mysiam totam. *Quater*. Sæpius. *Instamus tamen*. Subaudiendum quanquam sonitum dederint, tamen instamus. *Immemores*. Improuidi: vel non memores oraculorum. Vel immemores dementes, quoniam memoria in mente consistit. *Monstrum infelix*. Post rem probatam dixit. *Sistimus*. Constituimus, collocamus. *Tunc etiam*. Sicut antehac sæpius. Nam Helena veniente prædixerat futura bella & mala. *Fatis*. quidam hic pro calamitatibus accipiunt. *Dei iussu*. Præcepto Apollinis: qui cum amasset Cassandram, petit ab ea eius concubitus copiam: Illa hac conditione promissit, si sibi ab eo futurorum scientia præstaretur: quam cum Apollo tribuisset, ab ea deceptus petiit, vt sibi oscululum saltem dedisset, quod cum illa præstasset, os eius inspuat, & quia eripere deo semel tributum munus non conueniat, effecit vt illâ quidem vera vaticinaretur, sed fides non haberetur. *Non vnquam*. Non aliquando, id est nunquam. Nam si nonnunquam esset, duæ negatiuæ facerent vnâ confirmatiuam. licet Terentius fecerit more Græco, *Agnum in his regionibus meliorem neque præij maioris nemo habet*. *Credita*. Dubium à quo verbo veniat, & an femininum singulare sit participium, an neutrum plurale. *Festa fronda*. Quæ festos indicat dies, vel quæ festis diebus adhibetur, vt laurus, oliua, hederâ. *Velamus*, coronamus. Vt, *Victori velatum auro, vitrisque iuuenum*.

27 *Vertitur interea cælum, & ruit Oceano noxæ*
Inuoluens vmbra magna terramque polumque
Myrmidonumque dolos. fusi per mœnia Teucris

Conticuere: sopor fessos complectitur areus.
 Etiam Argiua phalanx instructis nauibus ibat.
 A Tenedo, tacita per amica silentia Luce.
 Littora nota petens: flammæ cum regia puppis
 Extolerat, satisque deum defensus iniquis
 Inclusos videro Danaos, & pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
 Reddit equus, latique cauo se robore promunt,
 Thessandrus, Stenelusque duces, & dirus Ulysses,
 Demissum lapsi per sinem: Athamasque, Thoasque,
 Pelidesque Neoptolemus, primusque Macaon,
 Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
 Inuadunt urbem somno vinoque sepultam.
 Caduntur vigiles: portisque patentibus omnes
 Accipiunt socios, atque agmina conscia iungunt.

Venitur in Ærea cælum. Epitheton cæli perpetuum est: sed vertitur, est in aliam faciem commutatur. Ruit Oceano. Ut, ruit atram. Ad cælum picea crassus caligine nubem. aut ruit impetu & festinatione, ut Qua data porta ruunt. Umbra magna. Id est terra: & definitio est noctis. Myrmidonumque dolos. A generalibus ad specialia venire vitiosum est: nisi forte redeatur ad causam, ut hoc loco. Per mœnia. Per domos: ut supra, Et mœnia pandimus urbis. Mœnia enim & publica & priuata dicuntur. Conscia. Dormierunt, ex consequentibus priora intelliguntur. Fessos artus. A trahendo equum. Phalanx. Lingua Macedonum, legio. Et synecdoche à parte eorum, significat enim totum exercitum. Ibat. Veniebat: ut, Nunc primum à nauibus itis. Amica. Sibi tacita, grata. Et sciendum septima luna captam esse Troiam: cuius simulacrum apud Argos est apud relata victoria constitutum est, ab imagine eius, quæ tunc erat diuidua orbis re.. * Hinc est quod dicit: Oblati per lunam, & alibi, Per cæcam noctem. Tacita luna. Aut more poetico noctem significat, cuius tempore tacetur, aut certe tacita, letentia: ut Sydera cuncta notat tacito labentia cælo, aut physica rationem dixit. Nam circuli septem sunt, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Et primus, hoc est Saturni, vehementer sonat: reliqui secundum ordinem minus, sicut audimus in cithara. Ergo tacita luna est, cuius circulus terræ vicinus immobili, minus sonat aliorum comparatione. Flammæ cum regia puppis. More militiæ: ut, Dat clarum è puppa signum. Est autem tropus: per puppem, nauem: per nauem, eos qui in naui sunt, significat. Fatis iniquis. Voluntate numinum, nam illis propitia, sed in nos iniqua: ut Lucanus, Non ille fauore Numinis ingentis superum protectus ab ira. Reddit. Quasi debitos, vel creditos: ut Redditus his primum terris. Sic Horatius, Nautis que tibi creditum debet Virgilium, finibus Atticis reddas incolumem precor. Causo robore. Equi, Epexegetis. Thessandrus. Polynicis & Argiæ filius. Stenelus Capanei & Euadnes. Ulysses. Laerta & Antidæ. Neoptolemus. Qui ad bellum ductus est puer, Pyrrhus vero à capillorum qualitate vocitatus est, Achilles & Deidamiae filius, Pelei & Thetidis nepos ex patre: ex matre vero Lycomedis regis Scyriæ insulæ. Primusque Macaon. Primus, aut princeps, inter primos, aut arte primus: Aut numeri sui, nam per ternos distinxit. Menelaus. Atrei filius Agamemnonis propter quem bella gerebantur. Urbem, Id est ciues. Caduntur vigiles. Non actus nomen est: sed officij. Vigiles autem, Capitoliij significat. Nam paulo post, Vix primi prælia tentant. Portarum vigiles. Patentibus pro patefactis. Conscia. Coniurata. Bene autem in infidiis conscientiam nominauit.

In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector
 Visus adesse mihi, largosque effundere fletus,
 Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
 Puluere, perque pedes traiectus lora tumentis,
 Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuuias indutus Achilles,

Vel

A *Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.
Squallentem barbam, & concretos sanguine crines:
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios: ultro flens ipse videbar
Compellare virum, & mæstus expromere voces:*

Tempus erat quo prima quies. Hoc loco noctis describit initium. Alibi totam noctem: vt, Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem Corpora per terras. Descriptiones sane pro rerum qualitate vel protenduntur vel corripuntur. Illo enim loco protensio ad inuidiã pertinet Didonis, aut vigiliarum. Sunt autē solide noctis partes secundum Varronem he, vespera, conticinium, intemptum, gallicinium, lucifer. Diei: mane, ortus, merides, occasus. De crepusculo vero, quod est dubia lux (nam creperũ dubium est) quæritur. Et licet vtrique tempori possit iungi, vltus tamen vt matutino iungamus, obtinuit: licet Lucanus dixerit, *Longa r. percusso nisure crepuscula Phæbo.* Manum vero vnde est mane, bonum dixere veteres. *Serpit.* Latenter membris infunditur. *In somni.* Aut per somnos: aut si insomnis legeris, erit synæresis. *Ecce.* Hac particula vitur quotiens aliquid repentinum volumus indicare: vt, *Ecce manus iuuenem inter post terga reuinctum.* *Visus adesse.* Bene visus: quia somnia videntur tantum, nõ sunt naturaliter vera. Quod autem paulo post dicit, *Esfer penatralibus ignem: confirmantis est.* Nam illud verum fuisse contendit. *Raptus.* Frequentatio vitur, vt supra, *Idest tractus.* *Bigis.* Secundum artem dixit: quæ exigit vt quæ de pluribus constant, plurali tantũ dicantur: vt *bigas, quadrigas, mapas.* Sed hæc plerunque corrumpit autoritas, vt Horatius, *Ne sordida mappa.* Item Statius. *Rorifera gelidum tenuauerat æra biga. Traiectus lora.* Traiecta lora habens: vt, *Nuda genu. Hei mihi.* Ennij versus. Et totum iugendum, ne doloris distinctione frigescat. *Exuias indutus Achilles.* Hoc est arma quæ occiso Patroclo ademit. Indutus autem accusatio iungitur, vt hoc loco: sed magis septimo casu, vt in decimo. Prædonis corpore raptis Indutus spoliis. Exuias autem tantum plurali dicimus numero. *Phrygios ignes.* Flammæ Troianas, quibus Protefilai nauis incensa est. Constat enim naues Græcorum flammis oppugnatas ab Hectore. *Puppibus.* Pro in puppes. *Squallentem.* Modo sordidam, alibi lucentem: vt x. *Æneid.* per tunicam squallentem auro. *Barbam.* Singulari numero hominum, plurali vero quadrupedum dicimus. Vnde dubitatur de quibus dixerit, *Stiriãque impexis induruit horrida barbis.* *Plurima muros.* Quia vt Homerus dicit, in Hectorem extinctum omnes tela iecerunt more maiorum. Vnde est, bis sexta thoraca peritum Peisoflumque locis. Propter duodecim populos Tuscia. Duodecim enim Lucumones, qui reges sunt lingua Tuscorum, habebant. Vnde est, *Gens illi triplex, populi sub gente quaterni.* *Vltro.* Quia ratio exigebat, vt loqueretur ille qui venerat. *Compellare.* Adloqui.

26 *O lux Dardania, spes ô fidissima Teuorum,
Qua tanta tenuere mora: quibus Hektor ab oris
Expectate venis: vt te post multa tuorum
Funera, post varios hominumque, vrbisque labores
Defessi aspiciamus: quæ caussa indigna serenos
Fœdauit vultus: aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil: nec me querentem vana moratur:
Sed grauius gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge nate Dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia.
Sat patria, Priamoque datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hæc defensa fuissent,
Sacra suosque tibi commendat Troia penates:
Hos capesatorum comites, his mœnia quæro,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.*

Spes ô fidissima. Bene per contrarium. Spes enim semper incerta, in Hectore fidissima. *Expectate.* Anticipatio est: pro expectatus. *Fœdauit.* Cruentauit, vt sanguine fœdât. Et bene permãsit in translatione, quia supra dixerat, *O lux.* Ideo & serenos, ideo & fœdauit. Nã Salust, de nubibus, *Fœdauit lumen.* *Ille nihil.* Scilicet ad interrogata. Pleraque enim verba ex negotiis acci-

- A** Vnde ei graueriter Græcos constat esse iratos, de quo plenius in sexto narratur. *Proximus ardot* *Valegon.* Idem Deiphobo. *Rem domus ad personam transtulit, & est *τὸ ἀγνόν*. hoc est causatiuum, idem enim ardet, quia proximus est: vt Mantua vix misere nimium vicina Cremonæ. *Sigea.* Duo sunt Troiæ promontoria, Rœtheum & Sigeum, quod dictum est propter Herculis taciturnitatem, qui prohibitus hospitio Laomedontis simulauit abscissum, & inde contra Troiam per silentium venit, quod *τὸ ἄγνόν*. *Freta læta relucens.* Incendij magnitudinem voluit significare: non hoc quidem describere. Lata autem ideo, quia se angustia Pontici oris illic dilatant, vt Salustius dicit. *Clangor Græcorum est.* Nam *κλάγγος* dicitur. Illud sane sciendum est, quia morem tetigit expugnationis. Plerumque enim ad tubam euerunt ciuitates: sicut Albam Tullus Hostilius iussit eueri. *Amens.* Qui nec somniis credidit, nec rebus aspectis. *Sat rationis.* Quoniam amens, ideo nec sat rationis. *Bello.* Ad bellum. *Furor, iraque mentem præcipitans.* Potest quidem specialiter accipi: id est mentem meam furor & ira præcipitauerunt: sed melius est generaliter, Non mirum est me arma cepisse sine ratione: furor enim & ira mentem præcipitant. *Succurrit.* In animum venit.

32 *Ecce autem telis Panthus elapsus Achiuum,*
Panthus Otriades, arcis Phœbique sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, paruumque nepotem
Ipsē trahit, cur suque amens ad limina tendit.
Quæ res summa loco, Panthū? quam prendimus arcem?

- C** *Vix ea fatuus eram, gemitu cum talia reddidit:*
Venit summa dies & ineluctabile tempus
Dardaniæ: suimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: seruis omnia Iuppiter Argos
Transtulit: incensa Danaï dominantur in vrbe.
Ardius armatos mediis in mœnibus astans
Fundit equus, victor que Sinon incendia miscet
Insultans, portis alij bipatentibus adsunt,
D *Milia quot magnis nunquam venere Mycenis.*
Obsedere alij telis angusta viarum
Oppositi, stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant.
Portarum vigiles, & cæco Marte resistunt.

Elapsus. Vix euadens. *Arcis Phœbique sacerdos.* Aut subrogatum intelligimus: aut morem Romanum tangit. In Capitolio enim omnium deorum simulachra colebantur. Vt sit illius Apollinis sacerdos, qui in arce colebatur: aut *Arcis Mineruæ* accipiamus. *Sacra manu.* Hoc est propter quod supra ait, *Sacra suosque tibi commendat Troia penates.* *Victosque deos.* Qui egebant sacerdotis auxilio. Simul & *Æneæ* excusatur abscissus. *Ipsē trahit.* Septima syllepsis est. Trahit enim licet ad nepotem pertineat, tamen & superiora concludit. *Cursus.* Legitur & cursum. *Ad limina.* *Æneæ* & religio laudatur, & virtus. *Quo res summa loco Panthū?* Admirantis est: non interrogantis. Et Panthu vocatiuus Græcus est. *Res summa.* Est res publica. Id est, vniuersus status quo loco positus? sed hoc totum. *Quam prendimus arcem?* Cum tu eam relinquant. Non enim plures erant arces. Vnde admirantis est. Et notanda simul orationis breuitas, quæ in periculis congruit. *Prendimus autem occupamus.* *Summa dies.* Vltima aut suprema. Iuppiter autem dies si tæminino genere ponatur, tæpus significat: vt, *Quam nec longa dies:* si masculino vero ipsum diem. Penates ergo quos Panthus ad *Æneam* traxit, alij Apollinem & Neptunum volunt, alij statuas esse, & in regia positos tradunt. Tuscii penates Cererem, Palem & Fortunam dicunt. *Dardaniæ.* Troiæ: aut à Dardano Iouis & Electræ filio: aut secundum Salustium, *A rege Dardanorum Mida, qui Phrygiam tenuit.* *Ferus Iuppiter.* Summæ necessitatis est, quoniam etiam sacerdos in conuiua ruit deorum: quod seruat Virgilius ne vquam tradat *Æneæ.* *Ferus.* Inuidiose dictum est, & ad tempus epitheton. Nam Iuppiter equus est omnibus, vt Rex Iuppiter omnibus idem. Hinc & paulo post, *Ipsē deos in Dardana sulcat arma.* Hoc est qui æqualis esse conuenit. *Argos transtulit.* Quasi dicat, qui defendas quod Iuppiter transtulit. *Ardius.* Incultus, vt *Illius ardua ceruix.* *Medis in manibus.* Vbi arx fuerat. *Astans.* Pro stans: & est Prothesis. *Victor.* Propositi effector: vt, *Rapidusque rotis insilire victor.* *Abscet.* Scilicet cædibus. *Insultans.* Id est

Sinon subridens illos, & insultare est in alienum dolorem exultare. *Bipatentibus adsunt.* Quia A
 geminae sunt portae. *Milia.* Subaudi tot, & est ad a. u. d. n. Nam dixit quot, cum non praemiserit
 tot. *An. iusta viarum.* Id est, Vicos: vt, Strata viarum. *Stat.* Aut horret: vt, Stant lumina flamma:
 Aut stat, adstans in medio armatis tenetur. *Ferri acies.* Bene addidit ferri, quia homonymum
 est acies. *Sricta.* Nuda. Vnde & delstringere dicimus. *Vix.* Modo aegre. *Caeo Marte.* Aut confusa
 pugna, aut nocturna, aut epitheton Martis est, cuius exitus semper incertus est.

33 *Talibus Otriada dictis, & numine diuūm
 Inflammas & in arma feror: quo tristis Erinny,
 Quo fremitus vocat, & sublatus ad aethera clamor:
 Addunt se socios Ripheus, & maximus annis
 Iphitus, oblatus per Lunam, Hispanisque, Dymasque,
 Et lateri adglomerant nostro: iuuenisque Choræbus
 Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
 Venerat, insano Cassandrae incensus amore,
 Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat.
 Infelix, qui non sponsa praecepta furentis
 Audierat.*

Otriada. Patronimici genitiuus, nam Panthus Otriadis filius fuit. *Numine diuūm.* Subaudis C
 tali, hoc est mala iniiciente desideria. Nam paulo post ait: Vadimus immixti Danais haud numine
 nostro. *Erinny.* Impatientia animi hoc loco, quae in furorem impellit. *Fremitus.* Perturba-
 tio. Et *sublatus,* & vnde sublatus. *Oblatus per Lunam.* Ducti per Lunae splendorem. *Adglomerant*
Adglomerantur, vt Nox humida caelo Praecipitat. *Choræbus Mygdonides.* Hic filius Migdonis
 & Anaximenae fuit. Ergo patronymicum. Nam si gentis esset, Mygdonius diceretur. Nullius
 enim gentis nomen in *Dei* exit. Hunc autem Choroebum stultum inducit Euphorion, quae &
 Virgilius sequitur: Dans ei, Dolus an virtus quis in hoste requirat? Quum sit turpis dolo que-
 sita victoria. *Illis ad Troiam.* Deest qui, Et gener. Secundum spem illius dictum est. Gener dicitur
 & qui est, & qui esse vult, vt hic indicat locus: sicut etiam maritus. Vnde est, Quos ego sim
 totiens iam dedignata maritos. *Præcepta* Propter illud, Tunc etiam fati aperit Cassandra fu-
 turis. *Furentis.* Vaticinantis. D

34 *Quos ubi confertos audere in praelia vidi,
 Incipio super his: Iuuenes fortissima frustra
 Pectora si vobis audentem extrema cupido
 Certa sequi: qua sit rebus fortuna videtis.
 Excessere omnes, adyis arisque relictis
 Dij quibus imperium hoc steterat: succurritis vrbis
 Incensa: moriamur, & in media arma ruamus.
 VNA SALVS vultis, nullam sperare salutem.
 Sic animis iuuenum furor additus, inde, lupi ceu
 Raptores atra in nebula, quos improba ventris
 Exegit caecos rabies, catulique relictis
 Faucibus expectant, siccis: per tela, per hostes
 Vadimus haud dubiam in mortem, mediaeque tenemus
 Urbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.*

Incipio super his. His incipio, id est verbis. *Super* autē *Insuper:* quia iam audebant, vnde paulo
 post, Furor additus. *Iuuenes fortissima frustra.* Ordo talis est, Iuuenes fortissima pectora, frustra
 succurritis vrbis incensa, quia excefferunt omnes dij. Vnde si vobis cupido certa est me sequi
 audentē extrema. *Moriamur.* & in media arma ruamus. Alij sequi pro sequendi accipiunt, & est
 falsa lectio. Nam multi *Audiendi* legunt, multi *Aud-nis.* Sed neutrum procedit. Ergo *Audentē*
 legendū est, & ista sententia synchesis est, Id est hyperbati longa confusio. *Excessere.* Quia ante
 expugnationem euocabantur ab hostibus numina, propter vitanda sacrilegia. *Moriamur, & in
 media*

A arma ruant, ut res non est. Nam ante est in arma ruere, & sic mori. Quibus Subaudimus auxiliantibus. Vna salus victis, nullam sperare salutem. Plerumque desperatione robur augetur, ut Statius. Est ubi dat vires nimis timor. Item, Scimus moriem captiuitatis esse remedium. Hoc ergo suader, ut aut desperatione vincant, aut vitetur morte captiuitas. Salus. Nunc remedium. Lupi con. Ad ferocitatem pertinet. Sane apud veteres lupus promiscuum erat, ut Ennius, Lupus semina fruce repente. Raptores. Ab actu. Atra in nebula. Ab occasione, vel certe nocti comparauit. Improba ventris. A necessitate & causa duplici, vna, Quos improba ventris Exegit caecos rabies, altera Catulique relicti. Faucibus expectant. Nebula. Ad noctem. Catuli. Ad liberos contugesque. Exegit. Exclufit, de latebris scilicet: ut Terentius, Spectanda an exigenda sint vobis prius. Catuli. Sicut liberiluporum, canumque, serpentumque. Relicti. Desertis & destituti, ut, Cui pauca relictis ingera ruris. Faucibus expectant sicis. Nimia cupiditate aperiuntur. Causa umbra. Bonum epitheton. Naturale enim est, ut obscurum sit omne concauum, vel caua inani, & hinc apparet occidisse iam lunam.

35 Quis cladem illius noctis, quis finera fando
Explicet? aut possit lachrymis aquare labores?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, & religiofa deorum
Limina. nec soli pœnas dant, sanguine Teucris:
QVONDA M etiam victis redit in præcordia virtus,
Victoresque cadunt Danaï. crudelis ubique
Luctus, ubique paup, & plurima mortis imago.

C Quis. Etiam Græcorum: ut, Quis talia fando. Lachrymis aquare labores? Hypallage, pro, laboribus æquare lachrymas, ut, Dare classibus auctros. Vrbs antiqua. Vel nobilis: vel quia duobus milibus octingentis annis regnasse firmatur: & quod est antiqua ipse subiunxit, Multos dominata per annos. Sane hoc dolentis est non narrantis. Sternuntur inertia passim. Aut non repugnantia, ut, pecora inter inertia votis Oprat aptum. Aut inertia dum occiduntur, ut Imbellem auertis Romanis arcibus Indum: hoc est auertendo ostendis imbellem. Religiofa. Gradatim ascendit, Sane religio geminatur, propter metri necessitatem. Pœnas dant. Moriuntur indigne: hoc enim proprie significat. Quondam. Hic præteriti temporis est. Redit in præcordia virtus. Atqui ait Horatius, Nec vera virtus cū semi lexicide, curas v' poni deterioribus. Sed sententiæ nō semper generales sunt: sed interdum pro negotiorū qualitate formantur. Victoresque cadunt Danaï. Generaliter dixit victores. Plurima mortis imago. Varietas mortis ostenditur hic, id est gladio, igni, ruina

36 Primus se Danaum magna comitante caterua,
Androgeos offert nobis, sociis agmina credens,
Inscius: atque vltro verbis compellat, amicis:
Festinate viri: nam qua tam sera moratur
Segnities? alij rapiunt incensa, feruntque
Pergama: vos celsis nunc primum à nauibus itis?
Dixit. & extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostes:
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit:
Improvisum apris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi, nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras, & cerula colla tumentem:
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circumfundimur armis:
Ignarosque loci passim, & formidine captos
Sternimus: aspirat primo fortuna labori.

E **F** Androgeos. Græca est & Attica declinatio. Vnde est, In foribus lectum Androgeo. Facit enim
i. n. d. p. i. u. i. v. t. i. s. i. v. i. i. n. c. r. e. p. a. n. t. i. s. e. s. t. S. e. r. a. s. e. r. o. s. f. a. c. i. t. i. d. e. s. t. t. a. r. d. o. s. v. t. M. o. r. s.
pallida. Sane segnities iuxta antiquos dictum est, nā modo segnitia dicitur, segnis autē est pro-

prie frigidus sine igni, vt securus sine cura, sedulus sine dolo. *Feruntque Pergama, iugamque.* Quasi ipsam funditus ciuitatem in victoriam tuam transferunt: vt Ilium in Italiam portans victorque penates. *Iuis* Pro venitis, vt e contra Terentius, *Nisi ego ad mercatum venio: pro eo Fida satis.* Bene addidit fida, vt ostenderet symbolum, quo utebantur in bello. *Medis.* Manifestos, vt: Medioque ex holte recepi. Et, *Quamquam* in media iam morte tenetur. *Delap. us.* Nominatiuum pro accusatiuo posuit. *Retroque repressit.* Aut retro vacat, aut in repetitum Re. vacat. Sed veteres retro repressit dicebant, vt, *Nec nos obniti contra. Aspris.* Syneresis est, vt *Compellus.* *Anguem. rēta- xēstis* Homer. *σπάρτα* dixit. *Humis nitens.* Vel tenens, incedens per humum, & est aduerbium. *Haud secus.* Non aliter dicebant veteres, secus & iuxta, vnde & extrinsecus. *Abibat.* Bene imperfecto vius est, non enim abiit. *Trepidus.* Vel pauens vel festinans. *Ignosque loci.* His circumstantiis ostendit a paucis plures potuisse superari. *Aspirat.* Fauet, vt: *Adpirant aure in noctem.* Vnde & fauor, aura dicitur, vt, *Gaudens popularibus auris.* *Primo.* Quæ postea non fuit.

37 *Atque hic exultans successu, animisque Choræbus,
O socij quæ prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra se quamur,
Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypei que insigne decorum
Induitur, laterique Argiuisum accommodat, ense.
Hoc Rypheus, hoc ipse Dymas, omnisque iuuentus
Leta facit: spoliis se quisque recentibus armat.
Vadimus immisti Danais, haud numine nostro:
Multaque per cœcam congressi prælia noctem
Conferimus, multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alij ad naueis, & littora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in aluo.
Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.*

Successu exultans. Felicitate: quod est stultitiæ. *Qua prima, inquit fortuna.* Non quæ prima, sed quæ primum. Est autem hypallage, vt: *Ibant obscuri iola sub nocte:* pro ipsi ioli. *Quæ fit non ornatus causa:* vt, *Pars in fructa secant:* sed necessitatis. *Dextra* vel fortuna, vel pretia, vt *laeva* contraria, vel ad manû referitur. *Clypeos.* Scuta maiora, quibus lateimus, *ἄν τὸ κίττον τὸ σά. Insignia.* Arma omnia. *Arma.* Subdistingue, vt fit quasi interrogat: *Vt respōsio, Dabunt ipsi.* *Comantem.* Aut cristatam, quia de caudis animalium habebant cristas, vt *Cristaque hirsutus equina.* Aut comas habentem, vt *Stadius, Non ego in terga comantis Abamiadas. Insigne decorum.* Ornamentum decorum. Non enim sunt duo epitheta, quod apud Latinos vitioium est. *Fecit hoc tamen Virgilius* in paucis versibus, qui tamen emendati sunt, vt *Lenta* quibus torno facili superaddita vitis, cum ante *Facilis* fuerit. Sane clypei insigne *ἄν τὸ κίττον τὸ σά* pro clypeo. *Induitur.* Quia multa inerant in scuto lora, quibus manum inferebant, vt *Clypeoque finitram* insertabam aptans. *Hoc ipse.* Multi hic distinguunt, & ad *Æneam* referunt. *Immisti.* Vacat *In,* vt solet frequenter. *Haud numine nostro.* Aut diis contrarius. Hoc est haud nostro non nobis vtili, aut quia icutis Græcorum, Neptunus Troianorum, fuerat Minerva depicta. *Fida petunt.* Sibi scilicet. *Formidine turpi.* Epitheton timoris, sic *Salust. Carbo turpi formidine* taliam atque exercitum deseruit. *Conduntur in aluo.* Non dum eunt, sed cum esse cœperint. Vnde & ablatiuo vius est, non accusatiuo, vt, *Conditus in nubem.* Tale est hoc, quale illud, *Includuntur in carcere: & includuntur in carcerem.* *Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.* Ad *Cassandram* captiuitatem pertinet, fidentis sacerdotio: & præcellerat armorum mutatio, quæ nunc deprehenditur.

38 *Ecce trabebatur passis Priameia virgo
Crimibus à templo Cassandra, adytisque Minerve,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiosa sese mente Choræbus;*

A Et sese medium iniicit periturus in agmen.
 Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
 Hic primum ex alto delubri culmine telis
 Nostrorum obruimur: oriturque miserrima cædes
 Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.

Passis. Ut quidam volunt sacris quæ sic vaticinari solet, ut si diceret sacris. Priameia. Patronymicum quidem est, sed species possessiui, Priameis vero tantum patronymicum est, sicut Priamides. Adytisque. Ostendit illam sacerdotem esse: non enim accedunt ad adyta, nisi religiosi sacerdotes & iugamur, quasi non sufficeret à templo, addidit adytis. Tendens ardentia lumina. Quod est manuum, oculis dedit. Frustra. Secundum Epicureos: & est separatum. Arcabant. Cætebant. Hanc speciem. Iniuriæ faciem, quasi relicta quod passis criminibus, trahebatur. Sane species, medium est, Et mala enim & bona est. Furiosa. Furiosus qui furit ex causa; Furiosus vero est, à quo furor nunquam recedit. Periturus. Melior sensus est, si ad dimicatis referatur affectus: sicut de Tarchonte, de quo dixit, Et medios fertur moriturus in hostes: Quum vicerit. Culmine. Tecto: quod ante culmine tegebatur. Cædes. Non prælium. Miserrima autem, quia inter ciues. Fæde. Veritate. Iubarum. Pro cristarum, quæ de caudis fiebant: ut est, Cristaque hirsutus equina.

39 Tum Danaï gemitu, atque erepta virginis ira,
 C Vndique collecti inuadunt: acerrimus Ajax,
 Et gemini Atrida, Dolopumque exercitus omnis.
 Aduersi rupto ceu quodam turbine venti
 Confligunt, Zephyrusque, Notusque, & Ictus Eois
 Euris equis: stridunt sylue, sicutque tridenti
 Spumens atque imo Nereus ciet æquora fundo.
 Illi etiam si quos obscura nocte per umbram
 D Eudimus insidiis, totaque agitauimus urbe,
 Apparent, primi clypeos mentitaque tela
 Agnoscunt, atque ora sono discordia signant.

Tum Danaï. Ordo est, Vndique collecti inuadunt Erepta. Exhugra stasolac. Non enim dicit à Troianis sublatam, qui intelligendum reliquit. Acerrimus Ajax. Oileus sine dubio, quia Telamonius iudicio superatus iam se peremerat. Gemini Atrida. Pro duo: habet excusationem, quia fratres sunt propter similitudinem: Nam numeri esse non potest, Gemini enim sunt proprie simul nati. Exercitus omnis. Bene excusatur propter victi pudorem: ut, Obruimur numero. Aduersi. Contrario flantes. Eois Euris equis, Ab Eois equis: unde equi Solis oriuntur. Nam Euris ab oriente flat. Sciendum sane quod cum Eois e naturaliter longum habeat, metri necessitate correptum est, propter sequentem vocalem. Rarum autem est. Nam nec proprium nomen est, ut Dana: nec sermo compositus, ut Sudibusve preustis. Stridunt sylue. Excursus poeticus: qui ultra tres versus fieri non debet, ne sit vitiosissimum. Stridunt. Quidam antique declinatam tradunt, ut sit prima verbi positio Strido, stridis: nos autem, strident dicimus à strideo strides, spumens. Pro spumens. Ut frondea pro frondosa. Atque imo. Ab imis est. Illi. Propter illud, Hic primum ex alto Obscura nocte per umbram. Per umbram noctis obscuræ: ut, Molemque & montes Eudimus. Modo fugauimus. Nam sequitur, Totaque. Per totam. Agitauimus urbe. Alj interemimus. Mentitaque tela. Hoc est, quæ nos Græcos esse mentiebantur, ut solet, sensum dedit rei inanitate: Non enim illi poterant tela mentiri. Sono discordia. Sono discipatia. Signant. Designant aut per vocem, aut per symbolum, quo utebatur exercitus.

F 40 Illic obruimur numero: primusque Choroebus
 Penelei dextra diua armipotens ad aram
 Procumbit: cadit & Rhipheus, iustissimus vnus
 Qui fuit in Teucris, & seruantissimus equi.
 Diis aliter visum, pereunt Hypansque Dymasque,
 Confixi sociis, nec te tua plurima Panthæ

*Labentem pietas, nec Apollinis infula textit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Testor, in occasu vestro, nec tela, nec vllas
Vitauiſſe vices Danaum: & ſi fata fuiſſent,
Vt caderem, meruiſſe manu diuellimur inde,
Iphitus, & Pelias mecum: quorum Iphitus auo
Iam grauior, Pelias & vulnere Tardus Ulyſſi.*

Ilicet. Confellim, mox: ſed apud veteres ſignificabat actum eſt. Olim enim Iudex ſi dare ſinem agendis rebus voluiſſet per præconem dicebat Ilicet, hoc eſt ire licet: id eſt acta & finita res eſt. *Dina.* Mineræ. *Iuſtiſſimus.* Iuſtum ſecundum leges aliqua ratione conſtructum: æquum iuxta naturam accipiunt. *Vnus.* Non ſolus, ſed præcipuus. *Æqui.* Pro æquitatis. Et eſt optima figura à feminino genere in neutrum tranſire. *Diis aliter viſum.* In ingenti indignatione *Æneæ,* tamen nihil ſacrilegum datur: vt cum ſequatur, *Confixi à ſociis. Perierunt.* Pro perierunt. *Panthu.* Vocatiuus *Græcus* eſt. *Iliaci cineres.* Naturale eſt iurare per id quod charum quis habuit: & excuſatur (vt ſupra diximus) fuga. *Testor.* Teſtificor: & deſt vos. *Vices.* Pugnas: quia per viciffitudinem pugnabatur, vt Saluſtius docet. Legimus etiam pœnas vices dici. Horatius, *Vicique ſuperbe Te maneat ipſum.* Sed de bello uſurpatum eſt. Nullum enim prælium caret periculo. *Meruiſſe.* Id eſt fortiter dimicaſſe. Hi enim merentur occidi. Bene autem euaiſſe fatiſ imputat. Cum tam ſenex, quam debilis euaiſerit, occiſis iuuenibus. *Vulnere Ulyſſi.* Quia illi Ulyxes infixerat,

41 *Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu cætera niſquam
Bella forent, nulli tota morentur in vrbe:
Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentis
Cernimus, obſeſſumque acta reſtudine limen.
Herent parietibus ſcala, poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus: chypeosque ad tela ſiniſtris
Proteſti obyciunt, preſant ſaſtigia dextris.
Dardanide contra, turres ac tecta domorum
Culmina conuellunt: hiſ ſe, quando vltima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis:
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
Deuoluunt: alij ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores: haſ ſeruant agmine denſo
Inſtaurati animi regis ſuccurrere tectis,
Auxilioque leuare viros, vimque addere victis.*

Protinus. Hic ſtatim, Alibi porro tenuſ. *Clamore.* Bellico ſcilicet. *Ingentem pugnam.* Merito, quippe in domo regia, de qua maior ſpes erat prædæ. *Forent.* Pro eſſent. *Morentur.* Non pugnarent, vt ſupra, Oriturque miſerrima cædes. *Acta reſtudine.* Applicata, vel quæ agebatur. *Poſteſque ſub ipſos.* Si circa portam, ſub poſtibus: ſi circa feneltras, circa poſtes. *Nituntur.* Pro nitebantur. *Ad tela.* Contra tela, & hoc verum eſt, nam ſi ac tela, ſiniſtris manibus ſimul tenent tela & ſcutum, cum ſe tegunt *Tecta.* Culmina. *Tecta* participium eſt. Aut eandem rem bis dixit. *Hiſ.* Propter quæ pugnabant. Sic Lucanus, *In pugnam fregere rates.* *Decora.* Ab eo quod eſt decus, vt pecus. *Obſedere.* Nunc pro præſidio tenebant: vt ſequentia indicant. *Haſ ſeruant.* Alii adſeruant. *Agmine denſo.* *Inſtaurari animi.* Hic oſtenditur eos ſuperius defeciſſe: quod ſupra non dixit. *Leuare.* Iuare. *Vimque.* Virtutem: vt Saluſtius, *Sed noſtra omniſ viu in animo & corpore eſt. Victis.* Qui vincebantur: vt. Et qua vectus Abas.

42 *Limen erat, cæcæque fores & peruius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relictis
Atergo: inſælax qua ſe dum regna manebant,
Sapius Andromache ferre incomitata ſolebat.*

- A *Ad soceros, & auo puerum Astyanacta traherat.*
Euado ad summi fastigia culminis, unde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti flantem, summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troia uideri
Et Danaum solita naues, & Achaica castra:
Aggressi ferro circum, quæ summa labantes,
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis
- B *Sedibus, impulimusque: ea lapsa repente ruinam*
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit, ast alij subeunt: nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.

Limen erat. Contra illud, obfessis foribus quomodo ingressus sit: & dicit per posticum, quod generis est neutri: vt Horatius, *Atria seruantem postico falle diuentem.* Nam si generis fœminini legeris postica, augurale est: tantica, postica, *Cœcæ.* Non omnibus nota. *Uis.* Verbum iuris: via, ætus, vltus. Has Græci *ἀπάρας* appellant. *Postis* que relictæ. Relictum spatium cum domus ædificaretur vbi ostium fieret. *Infelix.* Ad præsens retulit tempus infelix. *Dum regna manebant.* Dum, donec: & absolutus est sensus. Alij tamen *Cum* legunt: sed *Cum manebant* quomodo dicimus, cum constet *Manebant* modum esse indicatiuum? Hoc verò sciendum est, quia quædo coniunctiuus est, necesse est aliquid iungi, aut subaudiri: vt, cum venirem, vidi illum. Si autem *Cum veniebam* dicamus, aut modus pro modo est, hoc est indicatiuus pro coniunctiuo: aut etiam *Cum* non erit coniunctio, sed aduerbium temporis: & significat tempore quo veniebam. *Ferre inomitata.* Ne quaereret exequia famulorum. *Ad soceros.* Quare ad soceros cum foceris & focrus dicantur, sed meliori sexui respondit: id est masculino. *Astyanacta.* Hunc quidam ab Vlyxe, alij à Menelao absente Pyrrò raptum & præcipitem ferunt: Satis enim prædictum fuerat puerum si superuixisset vltorem patriæ & parentum futurum. *Trahit.* Quali puerum: vt, Paruumque nepotem Ipse trahit. *Euado* e vacat, vt emortuus. Sane minus est. *Hæc* id est hac euado. *Iactabant.* Spargebant, quasi nil profutura. *In præcipiti.* In alto: unde quis potest præcepti dari. Sequitur enim, sub astra *Eductam* Extructam. *Solite naues.* Participiũ est sine verbi origine. *Soleo* enim neutrale est: quod caret præterito. *Achaica castra.* Videtur alios Danaos, alios Achaicos dixisse. *Castra.* Vbi exercitus sit, castra dicuntur. Vnde est. Nos castra mouemus: vt. Velorum pandimus alas. *Summa* Extrema. vt supremum, summum dicimus, vt, *Pro supreme Iuppiter* *Labantes.* Faciles ad resolutionem. Et est ordo: *Turrim conuellimus, impulimusque. Tabulata dabant.* Quidam dabant pro faciebant intelligunt, vt, Ingentem lato dedit ore fenestram. Olim, sane domus de tabulis fiebant, vnde hodie in ædificiis surgentibus primum & secundum tabulatum dicimus, summum autem est quod tectum sustinet. *Telorum interea cessat genus.* Bene addidit *Genus.* Telum enim dicitur secundum Græcam etymologiam *τὸν τὴν ἀνδρῶν*, id est, quicquid longe iaci potest: quanquam legimus de gladio, At non hoc telum quod vi mea dextera versat, & sequitur, Dixit, & sublatura confurgit in eum. Sed telum illo loco à longitudine dictum est, vt, multelum dicimus.

- 43 *Vestibulum ante ipsum, primoque in limine Pyrrhus*
Exultat, telis & luce coruscus abena:
Qualis vbi in lucem cotuber, mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat
- F *Nunc positis nouus exuniis nitidusque inuenta,*
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trifulcis.
Vna ingens Periphās, & equorum agitator Achillis,
Armiger Automedon: vna omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammæ ad culmina iactant.

Vestibulum. Vestibulum est prima ianua. Dicitur vel quia ianuam vestiatur: vel quoniam Vest. conferatur est. Vnde nubentes puellæ limen non tangunt. Lucanus, *Translatæque vestibulorum*

tingere limina plana. Singula enim domus sacrata sunt diis: vt Colina, diis penatibus Maceris, quæ ambit domum: Herceo Ioui. *Pyrrhus.* A colore comæ dictus: qui Latine byrrus dicitur. *Lu- ce aheni,* pro luce aheni; vt 3. Georg. Saxea procubet umbra. *In lucem coluber.* Deest processit, vel sonantius finxit masculinum, vt diceret coluber: nam vt alij promiscuum est. *Mala gramina pas- sua.* Venenatis herbis, Id est pro malis graminibus. *Pastus.* Legimus & sylua pastus arundinea. Sed sciendum est, quia licet hoc in vsu sit rarum, tamen est apud antiquos: *Pastus* autem, pro qui pascebatur: quia in hac ratione Latinitas deficit. *Tumidum.* Qui semper irascatur. *Bruma.* Id est hiems. Dicta autem bruma, quasi *breuis dies.* *Exuniis.* Bene corium quo serpens exiit exuniis dixit. *Niuidusque inuenta.* Nouus, constat enim serpentes innouari virtute, pelle deposita. *Lubrica terga.* Lubricum dicitur & quod labitur, dum tenetur vt piscis, serpens: & locus in quo labimur, vt, Nam sese opposuit Silio per lubrica surgens. *Periph. s.* Vltima ac- centum non habet, ne fœmininum sit: nec tertia a fine, quia nouissima longa est: Ergo *ri* habe- bit accentum. *Agitator.* Auriga secundum vsum communem. *Armiger Automedon.* Pyrrhi ar- miger. Nam Achilles auriga fuit. *Scyria pubes.* A Scyro insula: vna de Cycladibus: in qua fuit Ly- comedes pater Deidamiae, quam Achilles commendatus ibi à matre Thetide vitiauit, vnde Pyt- rhus natus est. *Succedunt tecto.* Pro sub tectum cedunt. Et est figura: quia mutatus est casus.

44 *Ipsè inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque à cardine vellit
Aratos, iamque excisa trabe, firma cauauit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patefcunt,
Apparent, Priami & veterum penetrata regum:
Armatoque vident stanteis in limine primo.
At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur, penitusque caue plangoribus ades
Fœmineis ululant: ferit aurea sœdera clamor.*

Dura. Valida: ideoque perrupit non aperit. *Bipenni.* Ecce nomen quod seruaui antiquitatem: quia veteres pennas dicebant, non pinnas. *Vellit.* Non deiecit. Nam sequitur paulo post, *Labat ariete crebro.* Sed mouet, vt, Cynthius aurem Vellit, & admonuit. *Ingentem fenestram.* Epitheto, vt solet auxit tapinosim, in dicendo lato ore. *Dedit* autem, id est fecit, vt Terentius: *Quas turbas do- dit. Patefcunt.* Aperiuntur ac per hoc videntur. *Penetrata.* Ideo domorum secreta dicta ab eo quod est pen. * aut à Penatibus. *Armatoque vident stanteis.* Vt supra, Strictis mucronibus imas Obsede- dere fores. *At domus interior.* De Albano excidio translatus est locus, *Tumultu.* Tumultus dictus, quasi timor multus. Vnde alia bella dicta sunt, vt Italicus, Gallicus, tumultus. Bene autem addi- dit *Misero*, quia est etiam terribilis. *Miscetur.* Perturbatur, vt, Nec quisquam aratas acies ex ag- mine tanto Misceri putet. *Caue ades.* Tecta camerata. *Eadem* autem numero singulari de templo tantum dicimus: plurali, & de domibus, & de templis. Si aliter inuenies, vsurpatur. *Ferit clamor.* Secundum philosophos qui dicunt vocem corpus esse. Bene ergo *Ferit aurea sœdera.* Multi ad laquearia referunt, quod stultum est.

45 *Tum pauide tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent, postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent, labat ariete crebro
Ianua, & emoto procumbunt cardine postes.
Ei via vi, rumpunt, aditus, primosque trucidant
Immissi Danaï, & late loca milite complent.*

Pauide. Pavidus est semper timens: Pauens, ex causa: vt furiosus & furiosus. Modo pro pauen- tibus pavidas posuit. *Amplexæque tenent postes.* Apollonij locus, in quo inducitur Medea patrem salutasse, & domum relinquens. *Vi patria.* Secundum fidem generis sui: vt, Stirpis Achilleæ fa- ctus. Item de Hercule, Salue vera Iouis proles. *Cardine.* A cardine.

46 *Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis*

Exijt

A
 Exiit oppositasque cunctis gurgite moles,
 Fertur in arua furens cumulo, camposque per omnes,
 Cum stabulis armenta trahit, vidi ipse furentem
 Cade Neoptolemem, geminosque in limine Atridas,
 Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
 Sanguine frædantem quos ipse sacrauerat ignes:
 Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
 Barbarico postes auro, spoliisque superbi
 Procubere tenent Danaï quæ deficit ignis.

B
 Non sic aggeribus ruptis. Vult ostendere grauius vastatam Troiam, quam agri fluuiorum eruptione vastantur. Et sciendum comparationes, aut pares esse, aut minores, aut similes, ac contra in similitudine negatur comparatio vltro, vt hoc loco vel illo. Non tam præcipites, Biiugo certamine campum Corripuere. contrarium est, Si parualicet componere magnis. *Spumens*. Pro spumofus. *Exiit*. Dicimus & exiit. Sed v subtrahit Virgilius, vt breuem faciat sequentem vocalem. *Cumulo*. Augmento: Exuberante fluctu, vt, Cumulo præruptus aquæ mons. *Vidi ipse furentem*. Vt, Quæ que ipse miserrima vidi. *Geminos*. More suo fratres. *Gemini* autem sunt non duo, sed simul nati. *Centumque nurus*. Aut finitus est numerus pro infinito *vniuerso*. Aut certe ideo centum, quia Barbarorum fuerat non singulas habere, sed plures coniuges. Aut illud dicit plures feminas: vt Lucanus, *Cultus gestare decoros Vix nuribus rapuere mares*. Hoc est feminas. Aut centum per aras: licet in cõgruum sit, quia sequitur, Hæc ara tuebitur omnes: & vnus per centum aras occidi non poterat. *Quos ipse sacrauerat ignes*. Vt, Et religiosa deorum Limina. Per quod latenter ostenditur nihil prodesse religionem. *Fædantem Cruentantem*. *Quinquaginta illi thalami*. Illi celebrati ab Homero. Et bene de thalamis verum expressit numerum. Potest enim vnus thalamus plures habere coniuges: & est Zeugma; *Quinquaginta thalami procubere*. Et *postes superbi auro Barbarico*. Id est aut multo, aut vere Barbarico: quia *μη νο μόν τῶν βαρβάρων*. Aut cultu barbaro, aut Barbaris apto. *Spoliis superbi*. Hoc fuit moris antiqui: vt ipse in septimo, Captiui pendunt curtus, curuzque secures.

D 47
 Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras.
 Urbis ubi capta casum, conuulsaque vidit
 Limina tectorum, & medium in penetralibus hostem:
 Arma diu senior desueta tremantibus auro
 Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum
 Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
 Ædibus in mediis, nudoque sub ætheris axe
 Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus
 Incambens ære, atque umbra complexa penates.
 Hic Hecuba, & nata nequicquam altaria circum,
 Præcipites atra cœu tempestate columba,
 Condense, & diuim amplexa simulachra tenebant:

E
 Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras. Bono vsus est ordine: vt ante reipublica, post regis, inde priuati, hoc est sua fata narraret. De morte autem Priami lectum est. Alij dicunt quod a Pytho in domo quidem sua captus est: sed ad tumulum Achillis tractus, occisusque est iuxta Sigæum promontorium. Nam in Rhætæo Ajax sepultus est: tunc eius caput conto fixum circumtulit. Alij vero quod iuxta Hercæi Iouis aram extinctus sit, dicunt. Vnde Lucaus, *Heræas*, *monstrator aïs*, non respicit aras? Et hanc opinionem plene Virgilius sequitur. Licet etiam illam prælibet, vt suo indicauimus loco. *Medium in penetralibus hostem*. Hypallage est, hoc est in mediis penetralibus. Si autem *Mediis* dixeris, non stat versus, nisi excluso *je* vt, Inter se coisse viros, & decernere ferro. Et bene Priamum nisi in extremis armat periculis. Sane penetralia propriè deorum dicuntur. Hic autem videtur opportunius penetralia de domo regis dixisse, quoniam Reges propriè suggestum imitantur deorum. *Arma desueta*. Quia iam pugnare desierant. *Tremantibus auro*. Non timore. *Circundat*. Non apte sibi coherere facit: sed potius oneri sumit. *Inutile ferrum*. Ipse inutilis. Ferrum enim de his est quæ ex coniunctis sumunt epitheta: vt *verrenum*. *Ædibus in mediis*. Omne ædificium ædes dicuntur, sed Varro locum quatuor angulis

conclusum ædem docet vocari debere. *Nudoque sub axe.* Sub Septentrione, aut sub spiritu quo mundus mouetur. Hoc est sub dio: quod impluuium dicitur. *Axis* autem est aut plaustrum septentrionale: aut pars septentrionis, aut spiritus, quo mundus mouetur, sicut docet Lucanus. *Verrima.* Vsurpatum est. Ergo, vt supra diximus, hoc tantum vt necesse sit, & comparatiuum non habet, sicut deterior politium. *Complexa penates.* Penates sunt omnes dij qui domi coluntur. *Ne quicquam.* Aut secundum Epicureos: aut propter vim bellicam. *Altaria* Superiorum & aræ sunt, & altaria Inferorum, tantum aræ. Ara autem dicitur à precibus, quas Græci *ἄρα* dicunt, vt vnde contra imprecatio *ἄρα* dicitur. *Præcipites.* Festinas, propter tempestatem: & bene *Atra* addidit, quia est & clara, vt, Vnde hæc tam clara repente Tempestas.

48 *Ipsam autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt vidit, Quæ mens tam dira, miserrime conuix,
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget: non si ipse meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede, hac ara tuebitur omnis:
Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
Ad sese & sacra longæuum in sede locauit.*

Dira. Modo proprie. *Dira* enim est deorum ira. Ergo quæ mens infusa ex deorum. *Teli.* Armis. *Ruis.* Aut festinas, aut incedis feniliter. *Non si ipse meus.* Subaudis, filius posset defendere. *Ore effata.* Abundat *Ore*, est autem pleonasmus.

49 *Ecce autem elapsus Pyrrhi de cade Polytes,
Vnus natorum Priami per tela, per hostes,
Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
Saucius: illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
Insequitur, iam iamque manu tenet, & premit hasta.
Vt tandem ante oculos euasit, & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
Hic Priamus, quanguam in media iam morte tenetur,
Non tamen abstinnit, nec voci iraque pepercit.*

Vacua. Magna, quæ difficile complentur. *Infesto vulnere.* Bonum schema, vulnus pro telo. An vulnus quod infixit, an quia infligeret. *Premi.* Urget, vt apri cursum clamore prementem: alibi Interfecit: Vel opprimit, vt Armigerumque premit. *Euasit.* Peruenit. *Vitam cum sanguine fudit.* Modo eos sequitur, qui sanguinem sedem vitæ volunt. Alibi eos, qui ipsum sanguinem vitam volunt: vt, *Purpuream* vomit ille animam. *Hic.* Id est tunc. *Media* autem manifesta: & potest referri vel ad Priamum, vel ad Polytem.

50 *At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Dij (si qua est cælo pietas, qua talia curet)
Persoluant grates dignas, & premia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Fecisti, & patrios sædasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo: sed iura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque ex angue sepulchro
Reddidit Heclorem, moque in mea regna remisit.*

Ausis. Quidam proprie sumptum tradunt, nec posse in profa dici. *Siqua est.* Vel secundum Epicureos, vel desperat: quia impune ante aras conspicit eadem. *Curet.* Vliscatur. *Grates.* Prout res fuerit, vel in bonis vel in malis dicuntur, sicut præmia. *Me cernere.* De spectaculo queritur, non de morte. *Coram.* Aduerbiu temporis modo est: quia verbo coheret: vt, *Coram* quem queritis adsum: & coram ad personam certam refertur, palam ad omnes. *Funere.* Caduere: ab eo quod præcedit, id quod sequitur. *Funus* enim est iam ardens cadauer. *Quod dum portatur,* exsequias.

A quias dicimus: crematum jam reliquias: cōditum iam, sepulcrum. *In hoste Priamo.* Aut Archai-
mos est, aut in hoste: id est cum hostem gereret, cum ipse hostis esset. *Sed iura.* Quod electo-
rum reddidit fidem, quod me in mea regna remisit. *Fidemque.* Quia (quod Homerus mutat)
dicitur Priamus duce Mercurio ingressus Achillis tentoria, excitatum rogasse, quem dor-
mientem posset occidere. *Iura vero,* quod à rege rogabatur. *Remisit.* Comitatus vique ad
Troiam est.

51 *Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu*
Coniecit: rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo clypei nequicquam umbone pependit.
B *Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis*
Pelida genitori: illi mea tristia facta,
Degeneremque Neoptolemmum narrare memento.
Nunc morere. Hæc dicens, altaria ad ipsa trementem
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati,
Implicuitque comam laua, dextræque coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensẽ.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum.
C *Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem.*
Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
Regnatorem Asia iacet ingens littore truncus,
Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.

Imbelle. Ipse imbellis vt, Inutile ferrum. *Rauco ære.* Ad scutum retulit. *Protinus repulsum.* Statim
prohibitum. *Et summo clypei ne quicquam umbone pependit.* Eandem rem bis dixit, cum præcessisset
Rauco quod protinus ære repulsum: quod idem est. Et summo clypei nequicquam umbone
pendit. *Nequicquam.* Non Sic Perseus. *Nequicquam fundo suspirat nummus in imo.* Referes ergo hæc.
Sarcasmos est, iocus cum amaritudine. vt, En agros, & quam bello Troiam petisti Hesperiam.
D *Antifimos autem est vrbinitas sine iracundia: vt, Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.*
De generẽ. Non respondentem moribus patris. *Altaria ad ipsa.* Vnde sperabat auxilium. *Dex-*
traque coruscum Extulit. Coruscum, si ornatum gemmis caput regis acceperis, sensus talis est,
Sublato capite gladium in vaginam recondit, quæ lateri semper cohæret. Si verò coruscum
gladium vis intelligere: lateri Priami infixum accipe: & *ære* rō *συνεπίστυρον*: postea caput esse
sublatum. *Hæc finis.* Omnia Latina nomina, inanima, simplicia, à verbo non venientia, nis syl-
laba terminata, masculina sunt. Inanima, propter canis: simplicia, propter bipennis: à verbo nõ
venientia, propter finis. Ergo elunis Iuuenalis bene dixit. *Tremulo descendunt clune puella.* Horat.
male, *Quod pulcre clune.* Hic. Talis, vt, Hunc ego te Euryale aspicio? *Sorte.* Fatali necessitate.
E *Troiam incensam.* Pro Ilium. *Pergama.* Propriè Troianæ arces sunt; vnde *ære* *ἱερόλυον* arces om-
nes pergama dicuntur: vt Poetam dicimus, & intelligimus Virgilium. *Superbum.* Nobilem.
Regnatorem Asia. Quia impetrauerat & Phrygiæ & Mygdoniæ. *Iacet ingens littore truncus.* *Littore,*
Quod Priami corpus ad litus tractum est: aut litus pro solo accipiamus, vt Litoræque & lator
populos. Pompeij tangit historiam. Quod autem dicit *Littore,* illud, vt supra diximus, respicit,
quod in Pacuij tragœdia continetur. Quod autem donatus dicit *Littum* locum esse ante aras, à
litando dictum: ratione caret. Nam à litando, *Li* breuis est: & stare non potest versus. *Sine nomi-*
ne. Sine agnitione aut dignitate.

52 *At me tum primum sanus circumstetit horror,*
F *Obstupui: subiit chari genitoris imago:*
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: subiit deserta Creïssa,
Et direpta domus, & parui casus Iuli.
Respicio, & que sit me circum copia iustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misère, aut ignibus agra dedere.

Seuus horvor. Quia est & bonus: vt. Latiusque per arua Horror vsq. Pison exhalantem. Secundum eos, qui volunt animam esse ventum: vt. Atque in ventos vitare recessit. Direpta. Pro discipienda: participium pro participio. Copia. De exercitu dixit numero singulari, vt Salustius: Cum dicimus copias in plurali de exercitu. Copia verò, aliarum rerum est.

- 53 *Iamque adeo super vnus eram, cum limina Vestæ
Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem.
Tyndarida aspicio. dant clara incendia lucem
Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros,
Est poenas Danaum, & deserti coniugi iras
Permetuens, Troia & patria communis Erinys,
Abdiderat sese, atque aris inuisa sedebat.*
- 54 *Exarsere ignes animo: subit ira, cadentem
Vlcisci patriam, & sceleratas sumere poenas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasque Mycenæ
Aspiciet? parto que ibit regina triumpho:
Coniugiumque, domumque, patres, natosque videbit,
Iliadum turba & Phrygiis comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus: Troia arserit igni?
Dardaniam toties sudarit sanguine lituis?
Non ita. nanque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem:
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor poenas: animumque explese iuuabit
Vlterius flamma, & cineres satiassè meorum,
Talia iactabam, & furiosa mente ferebar:*
- 55 *Cum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam, qualisque videri
Celicolis, & quanta solet: dextraque prehensum,
Continuit: roseoque hæc insuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
Non prius aspicias vbi fessum atate parentem,
Liqueris Anchisen? superet coniuxne Creüsa,
Ascaniusque puer? quos omnes vndique Graia
Circum errant, acies: & ni mea cura resistat,
Iam flamma tulerint, inimicus & hausserit ensis.*

Cum mihi se. Ordo est, cum mihi se videndam oculis obtulit non ante tam clara. In luce. In limbo, qui cum numinibus semper est. Dextraque prehensum. Ea corporis parte qua Helenæ iustum minabatur, quæ in templo Vestæ stabat ornata. Vt enim in primo diximus, aliquos hinc versus constat esse sublatos, nec immerito. Nam & turpe est viro forti contra fœminam irasci: & contrarium est Helenam in domo Priami fuisse, illi rei, quæ in sexto dicitur: quia in domo in-

A¹ tem refertur. *Et auferit ensis*. Aut percussit: ut Latus haurit apertum. Aut vorauerit.

56 Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacæna,
Culpatuſve Paris, verum inclementia diuūm
Has euerit opes, ſternit que à culmine Troiam.
Aſpice (namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortaleis bebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu nequa parentis
Iuſſa time, neu præceptis parere recuſa)

B
Hic ubi diſſeſtas moles, auuſſaque ſaxis
Saxa vides, miſtoque vndantem puluere ſumum:
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque à ſedibus urbem
Erui. Hic Iuno Scæas ſeuiffima portas
Prima tenet, ſociumque furens à nauibus agmen
Ferro accincta vocat.

C
Tyndaridis. Atqui Iouis eſt, non Tyndarei filia. Sed ſic dicimus Tyndaridis de Helena, ut de
Hercule Amphyrioniades. Nam de Ioue & Leda nati ſunt Pollux & Helena: de Tyndareo &
E Leda Caſtor, qui ſolus mortalis fuit. Vnde Virgilius in ſexto, Si fratrem Pollux alterna morte
redemit, qui immortalitatem ſuam cum fratre partitus eſt. Ideo ſororem eorum conſtat eſſe im-
mortalem Helenam. Nam conſtat fratres eius cum Argonautis fuiſſe: Argonautarum filij cum
Thebanis dimicauerunt. Item illorum filij contra Troiam bella geſſerunt. Ergo ſi immortalis
Helena non fuiſſet, tot ſine dubio ſeculis durare non poſſet. Hanc autem legimus prius à The-
ſeo raptam: & in Ægypto commendatam Protheo. *Facies inuiſa*. Pulchritudo Helenæ odioſa, id
eſt Helena. & eſt Græcum, ut, viſ Herculeæ: hoc eſt Hercules. *Lacæna*. A prouincia Laconica. Et
notandum deriuationem minorem eſſe à principalitate, quod rarum eſt. *Culpatuſve Paris*. Cri-
minofus, reus. *Aſpice*. De Homero tractum, qui inducit Mineruam præſtantem iſta Diomedi.
Nauque omnem. Ordo eſt, Omnein tibi nubem eripiam, quæ humida circum caligat, & morta-
D leis hebetat viſus tuenti. Dicitur autem nebula orta de terris obeſſe noſtris obtutibus. Vnde a-
quila, quia ſupra nebulam eſt, plus videt. Eſt enim theologica ratio: quia ignorantes vſum Vene-
rium, videre dicuntur & numina. Vnde nunc merito poſt Veneris abſceſſum numina vidiffe di-
citur Æneas. *Obducta*. Superducta. *Tuenti*. Modo videnti: alias defendenti. *Nequa parentis Iuſſa*
time. Pro Ne & hæc particula, imperatiuo iungitur modo: ſed interdum præſenti tempori, in-
terdum futuro, prout neceſſe fuerit. *Iuſſa time*. Veretur enim ne imperanti ſibi fugam, non
obtemperet. *Neptunus muros*. Hoc autem habet fabula, quod Neptunus cum Apolline Troiæ
fabricati ſint muros. Sed conſtat Laomedontem ſupradictis diis certam vouiſſe pecuniam ad
ſacra faciendâ: quam imminentibus Miis vel Myſiis tranſtulit ad murorum fabricam. Vnde dij
& feciſſe muros, & oſſenſi eſſe dicuntur. Simul notandum quod deos facit opera ſua euertere, ut
E Portas lunonem, quarum dea eſt. Nam & portam luminis naſcētibus præbet. Arces, Mineruam:
legimus enim, Pallas quas condidit arces. Neptunum, muros: ipſi enim fundamenta ſunt conſe-
crata, cuius & mouentur arbitrio. Vnde *erion*, dicitur, hoc eſt terram-mouens aquæ concuſ-
ſione, ſicut terræ motus cōtinent opinionones. *Tridenti* Omnia in *ns* exeuntia, aut participia ſunt,
aut nomina. Sed ſi participia ſunt, ablatiuum & in *i* & in *e* mittunt pro noſtro arbitrio: Iuuenalis
Nec ardenti d. coxit aheni. Contra, *Semper que ardente camino*. Si vero nomina fuerint, in *e* tantum-
modo exeunt. Si autem eadem ſint & nomina & participia, ut amans: cum nomina fuerint, omni-
modo in *e* mittunt: quæ participia, licet utimur. Ergo quia tridens nomen eſt, tridente debuit
dicere. Sed nouitatem affectauit, nulla cogente neceſſitate. Sane in nominib. quæ & propria eſſe
poſſunt, & appellatiua, ut liberalis, foelix, Iuuenalis, ablatiuus à proprio, in *e* exit: ab appellatiuo,
in *i*. *Seuiſſima*. Quæ & fugam vetabat. *Quatis*. Concutit, commouit. *Scæas*. Priſcas. *Socium*. Sibi deu-
notum. *Furens*. Iracens. *Accincta*. Id eſt armata, quod Ipſa. *curritis, Hic illius arma, hic currus.

57. Iam ſummas arces Tritonia (reſpice) Pallas
Inſedit, nimbo effulgens & Gorgone ſana.
Ipſe pater Danaï, animos, viresque ſecundas
Sufficit, ipſe deos in Dardana ſuſcitât. arma
Eripe naue fugam, ſinemque impone labori.
Nuſquam abero, & tuum patrio te limine ſiſtam.

Dixerat, & spissis noctis se condidit umbris.
 Apparent dira facies, mimicaque Troia
 Numina magna deum.

Iam. Prætere: ut Iamque seminibus iactis se sustulit arbos. arces. Ideo Mineruæ dicuntur esse quod ipsa sit inuentrix ædificiorum, ut, Pallas quas condidit arces. *Trisonia Pallas*. Duo antonomasia sunt sine proprio nomine. Et est nimis iracundia, cum dicitur: *Quantum irata sit Græcis*, nequaquam tamen Troianis parcere, licet in historia lectum sit vehementius iratam Mineruam, quod post victoriam ei sacrificare noluerint, ut Horatius, *Quum Pallas vsto vertis iram ab Ilio in impiam Aiæcis ratem. Nimbo effulgens*. Nube diuina. Est enim fulgidum lumen quod deorum capita tinguit. Alij *Limbo* legunt. Ut Sidoniam picto clamidem circumdata limbo: & est pars veltis extrema, quæ intita dicitur: ut Horatius, *Quæ trum pulsata talos regii insita v ste. Gorgone senua*. Aut etiam per sæuam Gorgonem fulgens, aut ipsa sæua terrore Gorgonis. Sane Gorgones fuisse dicuntur, Sthemo, Euriale, Medusa, quarum aspectus intuentes vertebat in lapides, hæ autem miræ pulchritudinis fuisse dicuntur: & quisquis eas vidisset, stupore deligebatur. Ideo fictum est, quia in lapides mutarentur, quarum capita Minerua dicitur amputasse, ac suo adfixisse pectori. *Ipsæ pater*. Qui omnibus vnus esse consuevit: ut, Rex Iuppiter omnibus idem. Et bene honesta causa fugiendi est. *Virgine secundas*. Quia fuerunt & in Troianis: sed non prosperæ. *Sufficit*. Subministrat, suggerit. *Eripe*. Accelera, raptim fac. *Vel eripe te fuga*. *Nusquam abero*. Bona œconomia. Nam si tenent Danaï, qua deficit ignis: necessarium est præsidium numinis, ut Horatius, *Nec deus interst: nisi dignus vindice nodus Incideris. Limine sistam*. In limine, ut Syllis te Tyrrhene feras agitare putasti. *Spissus*. Densus. *Apparent dira facies*. Secundum matheſim, post abcessum Veneris dira dicuntur apparuisse numina: cuius præſentes radij interuenientes anæreticos temperant.

58

Tum vero omne mihi visum considerare in ignes
 Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
 Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
 Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus instant,
 Eruere agricola certatim, illa vsque minatur,
 Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
 Vulneribus donec paulatim euicta, supremum
 Congemuit, traxitque iugis auulsa ruinam.
 Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes
 Expedior: dant tela locum, flammaque recedunt.

Tum vero. Quia ante & ab Hectore audierat, & per se viderat eueri Troiam, sed nõ omnem. *Ferre & bipennibus*. id est sua dicit. *Eruere*. Pro deicere, & est Acyrologia. *Vsque*. Tam diu. *Minatur* aut eminet, ut Minæque murorum, Aut mouetur. *Tremefacta comam*. Solita figura. *Nutat*. Cutit. *Vulneribus*. Pro ictibus. *Iugis*. Cacuminibus montium. *Ruinam*. Aliarum scilicet arborum. *Ac ducente deo*. Secundum eos qui dicunt vtriusque sexus participationem habere numina. Nam Caluus, Pollentemque deum Venerem. Item Virgilius, *Nec dextræ erranti deus abfuit: quum aut Iu- no fuerit, aut Allecto*. Est etiam in Cypro simulacrum barbatae Veneris.

59

Ast ubi iam patria peruentum ad limina sedis,
 Antiquasque domos, genitor (quem tollere in altos
 Optabam primum montes, primumque petebam)
 Abnegat excisa vitam producere Troia,
 Exiliumque pati. Vos ò quibus integer ani
 Sanguis, aut solidaque suo stant robore vires,
 Vos agitare fugam.

Antiquasque domos. Charas ambitiose dixit. *Primum*. Præcipuum. Vel primum ante filium & uxorem. Sed Varro ait, concessum Aeneæ à Græcis, ut quos vellet secum & sua omnia liberaret, quod poeta Veneris præsidio prælitum dicit Aeneæ. *P. ubi*. Pro adpetebam & optabam. *Vitam producere*. Figurate vitam producturum. *Exilium*. Dicitum quasi extra solum. *Vos ò*. Obliqua

A Obliqua oratio est. Nam aperte quidem hoc agit, ut relinquatur: latenter vero aliud. per quod nimia *Æneæ* ostenditur pietas: qui nec iustis causis mouetur, ut patrem relinquat. *Integer auro Sanguis*. Plenam ætatem significat ex sanguine, qui non est integer nisi iuuenibus. Nam dicunt phisici minui sanguinem per ætatem. Unde & in senibus tremor est. *Suo robore*. Sine alterius auxilio, quo eget *Anchises*. *Agitare*. Disponite, cogitate.

60 *Me si cœlicola voluissent ducere vitam,
Has mihi seruassent sedes satis vna, superque
Vidimus excidia, & capta superauimus urbi.
Sic ô, sic positum affati discedite corpus,
Ipse manu mortem inueniam: miserebitur hostis:
Exuuiasque petet. Facilis iactura sepulchri est.
Iam pridem inuisus diuis, & inutilis annos
Demoror: ex quo me diuim pater, atque hominum rex
Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.*

B *Cœlicola*. Ad quos nostra pertinet vita: ut, Haud credo inuisus cœlestibus auras Vitaleis carpis, & Nos iuuenem exanimum: & nil, iam cœlestibus vllis Debetem. Et, Igneus est ollis vigor & cœlestis origo. Anima enim, cœli pars est: umbra, inferorum. Adeo ergo non posuit generale deorum nomen: & addidit cœlestibus, ne crederentur inferni dii, qui datores vitæ non sunt. *Satis superque*. Ad augmentum *Superque* addit. Est autem *Tmesis*. Sane sciendum est esse aliqua quæ augmentum non recipiunt, nec minus significant: ut *satis*, perfectus. Nam quæritur utrum perfectior possit facere: ne incipiat. *Satis perfectus* minus significare. *Vna excidia*. Sub *Laomedonte* ab *Ercole*. Sed *emphaticôs* dixit *excidia*. *Superauimus*. Superuiximus. *Sic ô, sic positum affati discedite corpus*. Sensus talis est, Præstate mihi vos funebre solatium: hoc est adfamini me. ut dici mortuis solet. *Vale, vale, vale*. Nam ideo & positum, & corpus dixit. *Mortem* autem ego manu hostis inueniam. Nam hic ordo est. Ego inueniam mortem manu hostis: ille miserebitur & petet exuuias. *Miserebitur hostis*. Affectu eius qui cupiebat interim dixit: ut eum hostis quasi miseratus occideret. Sic *Inix mater Euryali*, Aut tu summe pater diuim miserere, tuoque *Inuisum* hoc detrude caput sub tartara telo. *Quando aliter neque crudelem abrumpere vitam*. *Exuuiasque petet*. Quasi obiectio, Sed spoliatum linquet cadaver: & responsio. *Facilis iactura sepulchri*. Aut secundum *Epicureos*, qui dicunt nil superesse post mortem. Aut hoc dicit, *Facilis sepulturæ iactura est*, quam potest ruina præstare. *Annos demoror*. Quasi festinâtes diu viuendo detineo. *Fulminis afflauit ventis, & contigit igni*. Tria sunt fulminum genera: est quod afflat, quod incendit, quod findit. De hoc autem siluit. *Fulminatus est autem Anchises*: quia se cum *Venere* concubuisse iactabat.

61 *Talia perstabat memorans, fixusque manebat.
Nos contra effusi lachrymis, coninxque Creïssa,
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere secum
Cuncta pater, futoque vrgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque, & sedibus heret in iisdem.
Rursus in arma feror, mortemque miserrimus opto.
Nam quod consilium, aut que iam fortuna dabatur?
Mene esferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti: tantumque nefus patrio excidit ore?*

F *Nos contra*. Præpositiones vel aduerbia in *A* exeuntia, modo producunt vltimam literam, excepto *para*, & ita: quia apud *Ennium* & *Pacuum* breuia sunt. Hinc est quod etiam numerorum nomina indeclinabilia producuntur: ut *Triginta* magnos voluendis mensibus orbes. Ea vero quæ declinantur, breuia sunt secundum rationem nominum in *A* exeuntium. *Effusi lachrymis*. Pro effusi in lachrymas. *Omnisque domus*. Modo familia, alias domicilium: interdum re vera domum. *Mortem opto*. Contra factorum vim: & matris auxilium. *Mene*. Probatæ pietatis filium. Nam pronomina habent vim suam, nonnunquam & *emphasim*: ut, Cantando tu illum? *Posse*. Plus est quam velle. *Nefus*. Scelus. *Excidit*. Bene excusat patrem dicendo excidit, & ipsam temperat oburgationem.

62 *Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui,
Et sedet hoc animo perituraeque addere Troia
Teque tuosque iuuat: patet isti ianua letho.
Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis: ut medius hostem in penetralibus, utque
Ascaniumque, patremque meum, iuxtaque Creusam,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?*

Iuuat. Delectat. *Patet isti.* Apocope est pro istic. Pronomen enim esse non potest: quia non praecedat nomen. *Multo Priami de sanguine.* Quasi bis sanguinem fuderit Priamus, quia & filium eius Pyrrhus occiderit. * *Natum ante ora patris.* His rebus terret eum, qui non potest mortem timere. *Obruncat.* Obruncare consuevit. *Hoc.* Ideo. *Quod.* Propter quod.

63 *Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais, sinite instaurata reuisam
Prelia: nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic, ferro accingor rursus: clypeoque sinistram
Inseriabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Harebat, paruumque patri tendebat Iulium,
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum, cui paruus Iulus,
Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquitur?*

Arma viri ferte arma. Notant hoc Critici, quia saepius armari aliquos dicit, cum exarmatos nusquam ostendat: qui nesciunt non omnia a poeta (ut supra diximus) dici debere. Nam & diem describit, nocte non praemissa. Superfluo enim dicuntur ea quae necesse est fieri, quis enim domum ingressus, non arma deponat? *Reddite me.* Quia retinebatur, & ideo ait sinite. *Danais.* Quibus me sustulit mater. *Instaurata.* Renouata. *Tendebat.* Offerebat: sed non manibus eum gestans. *Si periturus abis.* Argumentum dilemma, id est complexio: quae aduersarium ab utraque parte concludit. *Expertus.* Quidam participium, praeteritum tempus, sed vim praesentis habere volunt, quia praesens deficit. *Tutare domum.* Hoc est cui defensori relinquitur. *Cui paruus Iulus.* Interrogantis est: & simul epitheto commendat aetatem. *Coniux quondam tua dicta relinquitur?* Quondam aut aliquando significat: quasi nunc vxor non sit quae relinquitur. Aut quondam temper significat, ut in Georgicis, Quod quondam in stipulis magnis sine viribus ignis. Et est, quia semper coniugem nominasti. Haberi enim quaeuis poterat: nominari non nisi nobilis.

64 *Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cum subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
Nanque manus inter maestorumque ora parentum,
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, ractuque innoxia molli.
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
Nos pauidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & sacros restinguere fontibus ignes.*

Subitum. Pro subito aduerbium est temporis secundum veteres. *Manus inter.* Mutauit accentum propositio postposita. Sine *Inter* plerumque praepositum. Sed raro apud Virgilium, ut Hunc inter fluuio Tyberinus amœno. Bona autem œconomia ad Iulium venit, dicens eum fuisse inter manus parentum. *Inter manus* autem: hoc est inter amplexus. Non enim possumus eum illo tempore portatum dicere: quem post septem annos legimus & venatum esse & bella tractasse. *Mirabile monstrum.* rō: p̄ciōs est: & a monstrando: Id est monendo dicitur. Et refertur ad praesens eius signifi-

- A significatio. Prodigium vero est quod in longum tempus dirigit significationem. *Deus*. Pro leuiter. *Fund re lumen apex*. Sytonius tria genera pileorum dixit, quibus sacerdotes vtuntur, apicem, tutulum, galerum. Sed apicem pileum subtile, circa medium virga eminente: tutulum pileum lanatum metæ figuræ: galerum pileum ex pelle hostiæ cæxæ. Sunt autem in his versibus infinitiui pro Indicatiuis. Apex proprie dicitur in summo flaminis pileo virga lanata: hoc est in cuius extremitate modica lana est: quod primam constat apud Albam Atcaniam statuisse. Modo autem summitatem pilei intelligimus. Tangit nanque, vt frequenter diximus, latenter historiam. Item hoc quoque de igni ad Seruium Tullum pertinet. Nam quum Tarquinius cepisset Verulanam ciuitatem: ex captiua quadam in domo eius natus est Seruius Tullus Hostilius, qui cum obdormisset, caput eius subito flamma corripuit, quam cum vellent restinguere, Tanaquil regis vxor auguriorum perita, intelligens augurium, prohibuit. Flamma puerum cum somno deferuit. Vnde intellexit eum clarum fore vsque ad vltimam vitam. Sane perite lucem dixit, non vt in septimo, Tum fumida lumine fuluo. Nam & illic splendor quidem est: sed cum fumo qui semper causa lachrymarum est. In Ascenio autem solus ostenditur splendor. *Circum tempora pasci*. Pasci, crescere: vt Sacrum tibi pascere crinem. Sunt autem infinitiua pro indicatiuis. *Funde re*. Lambere, pasci. *Sacros restinguere*. Religiosos: Non quos tunc sacros sciebant: sed quos mox probarunt.

65 *At pater Anchises oculos ad sidera latus
Exiit, & cælo palmas cum vocè tetendit:
Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis,
Aspice nos, hoc tantum: & si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma.
Vix ea fatus erat, senior, subitoque fragore
Intonuit læuum, & de cælo lapsa per umbras
Stella facem ducens, multa cum luce cucurrit.
Illam summa super labentem culmina tecti,
Cernimus. Idæa clarum se condere sylua,
Signantemque vias: tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circum loca sulfure fumant.*

- Oculos ad sidera Contra opinionem Theocriti, qui eum cæcatum fuisse commemorat. *Si flecteris*. Aut secundum Stoicos locutus est, qui fati asserunt necessitatem: aut secundum Epicureos, qui dicunt deos non curare mortalia. *Aspice nos*. Quia intuentes dii iuuant. Vnde est, Atque oculos Rutulorum reiecit aruis. Et contra, Diua solos fixos oculos auersa tenebat. *Atque hæc omina firma*. Secundum Romanum morem petit, vt visa firmentur. Non enim vnum augurium vidisse sufficit, nisi confirmetur ex simili. Nam si dissimilia sint posteriora, soluuntur priora. Vnde est. Quantum Chaonias aquila veniente columbas. Nam aquila sine dubio columbis plus potest. *Intonuit læuum*. Sinistrum, prosperum: quia cæleste est. Sinistrum autem à sinendo, quantum ad auguria pertinet: quod nos agere aliquid sinat, vnde alibi, Si quem numina læua sinant. Sinistras autem septentrionales esse Augurum disciplina consentit, & ideo ex ipsa parte significatiora esse fulmina, quoniam altiora & viciniora domicilio Iouis. *Multa cum luce cucurrit*. Nunc theologiam rationem sequitur, quæ afferit flammarum, quos cernimus tractus, nubem esse descendens numinis. Alibi physicam: vt Vento impendente videbis, Flammarum longos à tergo albescere tractus. *Facem ducens*. Lumen, quod vtiq; ex facibus nascitur. *Super labentem*. Quiddam hoc verbum vnam partem orationis esse tradunt. *Idæa clarum se condere sylua*. Stellæ huius cursus significat Troianos conglobatos ad domum Æneæ Idam petere. Quod dicit *Multa cum luce*: ostendit claros. Quod *Signantem vias*, scintillas quasdam dicit relictas, quæ ostendunt remansuros in diuersis partibus iocios. Quod *Longo limite* ostendit errorem. Quod *sulcum* dicit, significat longum maris æquor arandum. Quod ait *Sulfure fumant*: diuini ignis odor ostenditur. Ex fumo autem mors Anchisæ cognoscitur, sicut eius oratio sequens indicat.

66 *Hic vero victus genitor se tollit ad auras:
Assaturque deos, & sanctum sylvæ adorat.
Iam iam nulla moræ est, sequor, & qua ducitis, ad summa
Dy patrij, seruate domum, seruate nepotem.*

Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troia est.
Cedo equidem, nec nate tibi comes ire recuso.
Dixerat ille, & iam per mœnia clavior ignis
Auditur, propiusque astus incendia voluunt.

Cedo equidem. Quasi scilicet etiam scit se esse moriturum. & bene quādiu viuit Anchises, totum ei conceditur. *Victus g. minor.* A pristino proposito recedens. *Se tollit ad auras.* Verbum augurum: qui visis auspiciis surgebant ex templo, vnde extemplo. *Affatur que deos.* Agit diis gratias. *Servate nepotem.* A quo certa erat Romæ prolis propagatio. *Augurium.* Exquirit deorum volūtas per consultationem auium, aut signorum. *Vestroque in numine Troia est.* In vobis habeo Troiam: propter illud, Has mihi seruaissent sedes. *Comes ire recuso.* Tantum ad solatium itineris, quippe moriturus, vt in sexto *Aeneas:* Ille meum comitatus iter. Vult enim Virgilius etiam *Aeneas* concedere patris peritiam. *Dixerat ille.* Hic distinguendum. *Es iam.* Dum negat, dum ostenduntur auspicia. *Propiusque.* Propter illud, Arboribusque obrecta recessit, & ordo est: *Incendia propius voluunt ætus, id est calorem.* Vnde etiam ætas dicitur.

67 *Ergo age chare pater cervici imponere nostra:*
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.
Quores cunque cadent, vnum & commune periculum,
Vna salus ambobus erit: mihi paruus Iulus
Sit comes, & longe seruet vestigia coniux.
Vos famuli, que dicam animis aduertite vestris,
Est vrbe egressis tumulus, templumque vetustum
Deserta Cereris, iuxtaque antiqua cupressus,
Relligione patrum multos seruat a per annos.
Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates:
Me bello è tanto digressum & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Ergo age. Quia consensisti, & ignis propinquat. *Age* autem non est modo verbum imperantis, sed aduerbium hortantis: adeo vt plerunque *Age* facite dicamus, & singularem numerum copulemus plurali *Cervici.* Cervix cum numero singulari dicitur, collum significat: si plurali vtamur, superbiam ostendimus, vt in *Verrinis* Cicero, *Frangere ceruices.* *Ambobus erit.* Ad filium & ad patrem potest referri, melius ad patrem: quia de *Ascanio* post loquetur, *Et longe seruet vestigia.* Longe, valde: vt *Tyberinaque* longe *Ostia.* Nam longe non potest, quia sequitur, *Pone subit coniux.* Et bene ire singulos facit. Scit enim multitudinem facile posse comprehendere. *Seruet* autem, custodiat: vt, Et tantas seruabat filia sedes, vel *Seruantem* ripas. *Vrbe egressis.* Hic ablatiuo iunxit, vt *Horat.* *Egressum magna me accepit Arisia Roma.* Salust. accusatiuo, vt, *Raro egressis fines suos.* Ergo vturque dicimus. *Tumulus.* Modo terra tumens: alias sepulchrum. Prudenter autem circa turbatos pluribus vtitur præceptis, quia scit timoris comitem esse obliuionem. *Templumque vetustum Deserta Cereris.* Bene *Cereris* fanum ante urbem esse facit, quæ dea rusticorum est. Et liberat *Aeneas* & *Ceroris* templum, & vetustum elegit, ad quod nec viris erat aditus, sicut hostes putabant. Nam *Aeneas* scit ante esse profanatum: nec prædæ spe *Græci* poterant duci. *Deserta Cereris.* Vtrum à sacerdote qui in sexto extinctus inducitur: vt *Cereri*que sacrum *Polybetem.* An *deserta* belli tempore propter decennalem obsidionem. An *deserta* à filia, vt *Nec* reperta sequi curet *Proserpina* matrem. *Relligione patrum.* Timore. & est reciprocum. sic *Terentius,* *Nam mihi nil esse, religio est dicere,* id est metus. Item *Virgilius* contra: *Multosque metu seruata per annos.* Connexa enim sunt metus, & religio. Vt *Statius,* *P. imus in orbe deos fecit timor.* *Cupressum* autem funebrem arborem bene ante templum deæ luentis esse confirmat. *Capa sacra manu.* Non est dantis, sed hortantis vt tollat: quia sequitur, *Me bello è tanto digressum,* & cæde recenti *Attrectare nefas.* Scit enim *Græcos* ex pollutione *Palladij* piaculum commisisse. *Flumine viuo* Semper fluenti, i. naturali, vt *Viuo*que sedilia faxo: est augurale verbum. *Abluero.* Pro ablutam.

68 *Hæc fatus, latus humeros subiectaque colla*
Veste super, fuluisque insternor pelle leonis:

- A** Succedoque oneri, dextra se parvus Iulus
 Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis.
 Pone subit coniux, ferimur per opaca locorum:
 Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
 Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Gray,
 Nunc omnes terrent aura, sonus excitat omnis
 Suspensum, & pariter comistiquè, onerique timentem.
- B** 69 Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
 Euasisse viam, subito cum creber ad aures
 Visus adesse pedum sonitus: genitorque per umbram
 Prospiciens, Nate, exclamat, fuge nate: propinquant:
 Ardenteis clypeos, atque æra micantia cerno.
 Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
 Confusam eripuit mentem, namque auia cursu
 Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
 Heu misero coniux: fatone erepta Creusa
 Substitit, errauitne via, seu lassa resedis,
 Incertum: nec post oculis est reddita nostris.
- C**

Latos humeros, Aut more Heroum se laudat: aut certe sternendo latos facit. Succedoque oneri. Figura est, vt Succedunt muro, & flammæ ad culmina iactant. *Implicuit.* Puerilem expressit timorem. *Pone.* Post, sed loco tantum non & tempori adiungitur, & est aduerbium. Atque ideo vltima syllaba habet accentum. *Subit.* Sequitur. *Opaca locorum.* Quia dixit, Arboribusque oblecta recessit. Est autem elocutio: vt Strata viarum, *Et me, quem dudum.* Naturalia plus timet, quasi & vir fortis & pius non timet bellicum timorem: sed naturalem: propterea quia sequitur, *Comistiquè, onerique timentem. Glomerati ex agmine.* Propter illud, Vndique collecti inuadunt. *Sonus excitat omnis.* Consternat. *Subito cum.* Hysterologia est. *Nate.* Hæc singula pronuntianda sunt: quia perturbatis iugis non datur sermo. *Propinquant.* Non dicit qui: propter sequentem de Corybantibus coconomiam. *Cerno.* Altius intuentes, *Cerno Æneæ dant.* Male amicum. Iratum, vt Statio male fida carinis. Non cum vtilitate mea fauens vxori: quæ in numerum ministrarum matris deum relata est. *Mentem.* Memoriam: quod paulo post ait, Nec prius amissam respexi. *Fatone erepta Creusa.* Ordo est: Fato erepta Creusa Substititne, errauitne via. Non enim dubitat fato esse sublatam: cum audierit, Non hæc sine numine diuum Eueniunt. *Nec post oculis est reddita nostris.* Constat. Nam umbram eius vidit tantummodo.

- E** 70 Nec prius amissam respexi, animumque reflexi,
 Quam tumulum antique Cereris, sedemque sacratam
 Venimus, hic demum collectis omnibus vna
 Defuit: & comites, natumque, virumque fefellit.
 Quem non incusavi amens hominumque deorumque?
 Aut quid in euerfa vidi crudelius vrbe?
 Ascanium, Anchisemque patrem, Teucrosque penates
 Commendo sociis, & curua valle recondo.
- F** Ipse urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
 Stat casus renouare omnis, omnemque reuerti
 Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.

Hic demum. Hic vna defuit, Aliter vitium est. *Natumque.* Qui per ætatem, matrem desiderare debuerat. *Deorumque.* Hypermetrus versus est, ideo ne si deum per genitium pluralem diceret *ipso tamen* faceret. *Vidi crudelius.* Bene commendat se futurus maritus. *Valle recondo.* Hic iam ostenditur nimia multitudo. *Stat casus, Placet,* vt, Stat quidquid acerbum est Morte pati.

71 *Principio muros, obscuraque limina portæ,
Quæ gressum extuleram, repeto: & vestigia retro
Observata sequor per noctem, & lumine lustrō.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
Me refero. irruerant Danaï, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax, summa ad fastigia vento
Voluitur: exuperant flammæ, furit æstus ad auras.*

Obscura limina. Aut per noctem obscura: aut certe posticum. *Limina* significat. *Qua.* Pro vnde. *B*
Retro observata sequor. Relego, retro sequor mea vestigia. *Lumine lustrō.* Oculos circumfero. *Ipsa*
silentia. Ipsa quæ terrene non debent, præcipue inter hostes. Sed vt diximus, naturalibus tantum
cedit. *Si forte pedem* si forte. Iteratione auxit dubitationem. *Irruerant Danaï.* Quos Venus ante
prohibuerat. Vnde est. Et ni mea cura resistat. *Ilicet.* Confestim. Hic significat quod *Ilicet:* sed me-
tri ratione variantur. *Summa ad fastigia vento.* Qui auget flammæ, vt. Veluti cum flamma fu-
rentibus austris. *Fastigia.* Modo de summitate proprie dixit: alibi de imo, vt est. Forfitan & scro-
bibus quæ sint fastigia quæras. Inde est. Cælumque profundum: cuius porro fundus est: cum de
imo fundus, de summo fastigium dicatur.

72 *Procedo ad Priami sedes, arcemque reuiso.
Etiam porticibus vacuis, Iunonis asylo,
Custodes lecti Phœnix & dirus Vlysses
Prædam adseruabant: huc vndique Troia gazæ.
Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
Cratèresque auro solidi, captiuæque vestis
Congeritur: pueri & pauide longo ordine matres
Stant circum.
Ausus quin etiam voces iactare per umbram,
Impleui clamore vias, mœstusque Creïsam
Nequicquam ingeminans, iterumque iterumque vocauis:
Quærenti, & tectis urbis sine fine furenti,
Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creïsa.
Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.*

Priami. Patris eius. *Arcem.* Ne vel illuc confugisset. *Vacuis.* Magnis, quippe illic erant omnia.
Iunonis Asylo. Templo: vnde nullus possit ad supplicium extrahi. Dicitur asyllum quasi asyrum.
Hoc autem non est in omnibus templis, nisi quibus consecrationis lege concessum est. Primo *B*
autem apud Athenienses statutum est ab Herculis filiis, quos insequerantur ij, qui erant à patre
oppressi, sicut docet in septimo Statius. Vel quod fugienti illuc spolia non detrahebantur, vnde
enim Græce aut furta, aut spolia dicuntur. Hoc asyllum etiam Romulus imitatus est. Vnde est,
Quem Romulus acer asyllum Retulit. Non statuit. *Phœnix.* Achilles magister. *Huc.* pro illuc. *Gazæ.*
Census, Persarum lingua: & est numeri singularis tantum. *Mensæque deorum.* Postquam excessisse
re omnes adytis. *Cratèresque auro solidi.* Qui sunt vel inaurati, vel laminis tecti, vel incrustati.
Captiuæque vestis. Pro captiuorum. *Longo ordine.* Longa multitudine, vt in sexto, Vnde omnes
longo ordine possent, quum non dicat per ordinem. *Voces iactare.* Quæ contrariæ sunt latere cu-
pienti. Et inquirendi officium ad vocem transtulit propter noctem: ibi enim voce opus est, vbi
visus non suppetit. voces vero, quia Iterumque iterumque vocauis. *Tectis.* Per tecta. Antiptosis.
Infelix simulacrum. Mihi, non sibi: vt, *Quæ* potui infelix? Per simulacrum autem apotheosin o-
stendit: quia simulacra deorum sunt: vmbra, inferiorum: animæ quæ cælum petunt. *Maiores imago.*
Quia vmbra maior est corpore.

73 *Obstupui: steteruntque comæ, & vox faucibus hæsi.
Tum sic affari, & curas his demere dictis:
Quid tantum insano inuat, indulgere labori,
O dulcis coniux? non hæc sine numine diuim.*

A *Eueniunt: nec te hinc comitem asportare Creüsam:
Fas: haud ille finit superi regnator olympi.
Longa tibi exilia, & vastum maris aequor arandum.
Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arua
Inter opima virum, leni fluit agmine Tybris,
Illic res lata, regnumque & regia coniux
Parta tibi, lachrymas dilecta pelle Creüsæ.*

B *Tum sic affari.* Infinitus modus pro indicatio, & hic versus in plerisque dicitur non fuisse. *Quid tantum.* Consolatio est, sequitur etiam diuinatio, quæ animis liberatis corpore conceditur. Vnde etiam morientibus datur, vt, *Nec longum latere: te quoque fata Prospectant paria. Insano.* Magno: vt, *Insani feriant sine littora fluctus, aut Insano, Sine ratione. Indulgere.* Vel permittere, vel Operam dare, vt indulgent vino. *Si ne numine diuim.* Sine fati necessitate: vt enim Staius dicit, *Fata sunt qua dii sanant: Eucnium.* Nec te comitem hinc asportare Creusam. Hic versus scanfione caret: vnde multi *Nine* multi *Ar* syllabam trahunt. Vix tamen vide seruata scanditur, conuersio, aut Nec te hinc comitem asportare, & potest scandi per synalæpham. Aliter nec eclipsim, nec hiatus, nec synalæpham recipit. *Fas.* Pro fato, Quia sequitur, *Regnumque & regia coniux Parta tibi. Creusam.* Quia Latina declinatio est, erit Latinus accentus. *Ille.* Superfluum hoc loco pronomen, *Olympi.* Cur in penultima accentus sit, manifesta est ratio apud Latinos: quanquam Græci discretionem velint per accentum facere montis & cæli, quod superfluum est. *Longa tibi exilia.* Subaudiendum obeunda. *Arandum.* Quia legimus, Subtrahiturque solum: non immerito dixit nunc *Arandum. Hesperiam.* Sequenti epitheto Italiam ab Hispania segregauit, quæ & ipsa Hesperia dicitur. *Vbi Lydius Tybris.* Ideo sic dictus à fratre Tyræheai, Tusci enim à Lydis originem ducunt. Nam Lydus & Tyrrhenus duo fratres, quum eos provincia vna non ferret, in sortem miserunt, vt diuisis copiis proficisceretur vnus ad nouas sedes quærendas, profectus Tyrrhenus est, qui ex suo nomine Tuscos Tyrrhenos vocauit. *Lydia* autem dicta est in qua frater remanserat. Vnde nunc traxit, vt Lydium diceret. *Tusci* autem à frequentia sacrificij dicti sunt, hoc est *ἱερός* & *θεός*. Constat namque illic à Tage aruspiciam repertam, vt Lucanus meminit, *Sed conditor artis Finxerit ista Tages. Leni agmine.* Leni impetu, vel fluore: & multis rebus hoc nomen adiungitur. *Parta.* An parata, an acquisita armis? *Lachrymas dilecte pelle Creüsæ.* Melius ad posteriora referimus, vt dicat *Noli flere: nec enim captiuus sum.* Male enim plerique dicunt, quia habes vxorem paratam.

74 *Non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas
Aspiciam, aut Gratis seruitum matribus ibo
Dardanis, & diue Veneris nurus:
Sed me magna deum genitrix his detinet oris.
Iamque vale, & nati serua communis amorem.*

E *Hac ubi dicta dedit, lachrymantem, & multa volentem
Dicere, deseruit, renesque recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra compensa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.*

F *Seruitum.* Vt seruiam. Verbum finitum & modus gerundi est. *Dardanis.* Laus à maioribus. *Nurus.* Laus à cognatione. *His oris.* In quibus colitur *Iamque vale.* Recedentis significatio est, Vnde & mortuis dicitur, vt, *Salue maxime Palla Æternumque vale.* *Nati serua communis amorem.* Propter futuram noueram commendatur Alcanius. *Manus effugit imago.* Quasi imago, quæ non tenetur. Naturale enim est vt non possit teneri. Nam in septimo quod ait, *Da dextram misero, auxilium significat. Simillima somno.* Pro somno: Sic Cicero, *Similimum deo iudice.* Nam genitiuo plurali debuit iungi superlatiuus.

75 *Sic demum sociis consumpta nocte reuiso.
Atque hic ingentem comitum affluxisse nouorum
Inuenio admirans numerum, matresque, virosque,*

Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 Undique conuenere, animis opibusque parati,
 In quascunque velim pelago deducere terras.
 Iamque ingis summa surgebat, Lucifer Idæ,
 Ducebatque diem: Danaïque obsessa tenebant
 Lymina portarum: nec spes opis vlla dabatur.
 Cessi, & sublato montem genitore petiui.

Sic demum. Nouissime. Inuenio admirans. Quum inuenissem admiratus sum. Exilio. Ad exilium alij. Donatus contra metrum sensit, dicens Ex Ilio, quasi de Ilio, nam illo longa est. Miserabile vulgus. Magnum est quod addidit vulgus. sic Statius, Unde hoc examen, & una tot miseræ animis opibusque, & volebant & poterant. Lucifer Idæ. Ut Troianis videretur. Sic alibi: Tibi deserit Hesperus Aetam, Illinc enim oriri vel occidere putantur sydera, vnde videri vel incipiunt, vel desinunt. Ducebatque diem. Quia Lucifer lucis est præuius. Opus. Ferendi auxilij. Vel ad ceteros liberandos qui non fuissent occisi, vel Cessi. Hoc est tantis difficultatibus vel malis, & proprio cedere dicuntur, qui patriam relinquunt. Sublato genitore. Patre portato duce & cetera. Mon-tem. Hoc est, Idam.

P. VIRGILII MARONIS
 AENEIDOS LIBER III

Postquam res Asia, Priamique euertere gentem
 Immeritam visum superis, ceciditque superbum
 Ilium, & omnis humo sumat Neptunia Troia:
 Diuersa exilia, & desertas querere terras,
 Auguriis agimur diuinum: classēque sub ipsa
 Antandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
 Incerti quo fata ferant, vbi sistere detur:
 Contrahimusque viros, vix prima inceperat aestas
 Et pater Anchises dare fati vela inebat.
 Littora tum patriæ lachrymans, portusque relinquo,
 Et campos vbi Troia fuit, seror exul in altum
 Cum sociis, natoque penatibus, & magnis diis.

Postquam res Asia, Priamique euertere gentem. Secundū interrogationē Didonis post insidias Græcorum, & casus suorum, proprios errores exequitur, quos pertulit antequam ad Africam perueniret: ordine, vt supra diximus, commutato. Nam rectum operis initium est, Fracti bello, fatiisque repulsi. Fuga autē eius hæc est, relinquens Ilium, Idam tenuit. Inde Antandrum ciuitatem iuncta quā factis nauigijs tenuit Thraciam, in qua Aenum constituit, vt multi putant. Mox prodigijs territus Deū tenuit, Illic accepto augurio errore patris præteruectus Cycladas, venit ad Cretam, vbi cū pestilentia laboraret, à diis penatibus monitus ad Strophias deuectus est insulas. Inde præteruectus maritima Græciæ apud Epirū susceptus est Heleni hospitio. Vnde profectus Calabriam tenuit: & illinc statim territus aduentu Diomedis abcessit, nauigauitque vsq; ad Scyllam, & Charybdim, quæ sunt Aetnæ vicinæ. Vnde vêtio pulsus, circumita maxima parte Sicilia, Drepanū venit. Vbi secundū Virgilium, perdidit patrem. Inde (vt est in primo) ad Didonis regna peruenit. Postquā. Hæc particula connectedis adiungitur rebus: vt, Postquā al-